

WALES **AUDIT** OFFICE
SWYDDFA **ARCHWILIO** CYMRU

18 Rhagfyr 2013
www.wao.gov.uk

Arian cyhoeddus ar gyfer Fferm Bysgod Penmon

Arian cyhoeddus ar gyfer Fferm Bysgod Penmon

Rwyf wedi llunio'r adroddiad hwn i'w gyflwyno i'r Cynulliad Cenedlaethol o dan Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006.

Roedd tîm astudio Swyddfa Archwilio Cymru yn cynnwys Alastair McQuaid gyda chymorth gan Ian Hughes, Ben Robertson, Nick Davies a Chris Pugh, o dan gyfarwyddyd Paul Dimblebee.

Huw Vaughan Thomas
Archwilydd Cyffredinol Cymru
Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn gwbl annibynnol ar y Cynulliad Cenedlaethol a'r Llywodraeth. Mae yntau'n archwilio ac yn ardystio cyfrifon Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hithau gan gynnwys cyrff y GIG yng Nghymru. Mae ganddo hefyd y pŵer statudol i gyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol ar economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y defnydd a wna'r sefydliadau hynny o'u hadnoddau wrth gyflawni eu swyddogaethau, a sut y gallent wella'r defnydd hwnnw.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol hefyd yn penodi archwilyddwr i gyrrff llywodraeth leol yng Nghymru, yn cynnal ac yn hyrwyddo astudiaethau gwerth am arian yn y sector llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfi aeth â gofynion gwerth gorau o dan Raglen Gwella Cymru. Fodd bynnag, er mwyn amddiffyn sefyllfa gyfansoddiadol llywodraeth leol, nid yw'n cyflwyno adroddiadau i'r Cynulliad Cenedlaethol sy'n ymwneud yn benodol â gwaith llywodraeth leol ei hun heblaw am pan fo angen gwneud yn ôl statud.

Yr Archwilydd Cyffredinol Cymru a'i staff gyda'i gilydd yw Swyddfa Archwilio Cymru. Am ragor o wybodaeth am Swyddfa Archwilio Cymru, ysgrifennwch at yr Archwilydd Cyffredinol yn y cyfeiriad uchod, ffôn 02920 320500, e-bost: info@wao.gov.uk, neu gweler y wefan www.wao.gov.uk

© Archwilydd Cyffredinol Cymru 2013

Cewch aildefnyddio'r cyhoeddiad hwn (heb gynnwys y logos) yn rhad ac am ddim mewn unrhyw fformat neu gyfrwng. Rhaid i chi ei aildefnyddio'n gywir ac nid mewn cyd-destun camarweiniol. Rhaid cydnabod y deunydd fel hawlfraint Archwilydd Cyffredinol Cymru a rhaid rhoi teitl y cyhoeddiad hwn. Lle nodwyd deunydd hawlfraint unrhyw drydydd parti bydd angen i chi gael caniatâd gan ddeiliaid yr hawlfraint dan sylw cyn ei aildefnyddio.

Adroddiad a gyflwynwyd gan Archwilydd Cyffredinol Cymru i Gynulliad Cenedlaethol Cymru ar 18 Rhagfyr 2013

Llun drwy garedigrwydd Anglesey Aquaculture Ltd

Crynodeb	6
Argymhellion	7

1	Roedd Prosiect Fferm Bysgod Penmon yn cynnig manteision economaidd ac amgylcheddol posibl yn gyfnewid am fuddsoddiad cyhoeddus a phreifat sylweddol, ond cafwyd problemau a arweiniodd at oedi a chynnydd yn y costau	9
	Nod Fferm Bysgod Penmon oedd sefydlu cyfleuster dyframaethu amgylcheddol sensitif yng Ngogledd Cymru, yn seiliedig ar dechnoleg arloesol	9
	Llithrodd amserlen y Prosiect, cynyddodd y costau a'r galw am arian cyhoeddus, ac arweiniodd y problemau at fethiant ariannol y cwmni a gafodd y grant dair blynedd ar ôl i'r Prosiect gael ei gwblhau	10

2	Arweiniodd y Prosiect at greu fferm bysgod sydd wedi arwain at rywfaint o fanteision, ac mae camau wedi'u cymryd i fynd i'r afael â phroblemau'n ymwneud â swm a llygredd	13
	Arweiniodd y Prosiect at greu fferm bysgod weithredol, creodd swyddi uniongyrchol gan annog adleoli arbenigedd technegol i Gymru, ond nid yw rhai o'r manteision ehangach eraill a ragwelwyd wedi'u gwireddu eto	13
	Ni chafodd rhai elfennau o'r fferm bysgod eu cwblhau yn unol â'r bwriad gwreiddiol, a thanseiliodd niwsans a llygredd honiadau'r Prosiect ei fod yn amgylcheddol sensitif ac yn gynaliadwy	14

3	Nododd Llywodraeth Cymru risgiau posibl pan gymeradwyodd arian grant ar gyfer y Prosiect, ond ni roddodd amodau grant ar waith a fyddai wedi helpu i liniaru'r risgiau	20
	Bodlonodd cais y Prosiect a'r dogfennau ategol feini prawf y cynllun arian grant	20
	Nododd arfarniad Llywodraeth Cymru o'r cais fod y Prosiect yn uchelgeisiol, yn gostus a bod risg yn gysylltiedig ag ef, ond y gallai sefydlu canolfan arbenigedd yng Nghymru pe bai'n llwyddiannus	20

	Gan mai dyma'r prosiect mwyaf yn y cynllun grant, roedd y penderfyniad i roi arian grant i Fferm Bysgod Penmon yn lleihau'r risg na fyddai arian yr UE yn cael ei wario	23
	Roedd cymeradwyo'r grant yn amodol ar amodau cyffredinol y cynllun ariannu, nad oeddent yn ddigon penodol i adlewyrchu risgiau penodol y Prosiect a'r cymhlethdod technegol	24
4	Nid oedd gwaith monitro cynnydd Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio'n ddigonol ar y risgiau a nodwyd yn ystod arfarniad o'r prosiect	26
	Nid oedd strwythurau a phrosiectau Llywodraeth Cymru ar gyfer prosiectau sy'n cael arian grant yn cefnogi rheoli prosiectau cymhleth yn effeithiol	26
	Dyfarnwyd contract y prif gyflenwr i gwmni cysylltiedig heb broses dendro gystadleuol, ac ni roddwyd rheolaethau ar waith i liniaru'r risgiau cysylltiedig	27
	Roedd proses cadarnhau ceisiadau am grant WEFO yn canolbwyntio'n bennaf ar wirio bod ffigurau gwariant y Prosiect yn gywir ac fel y cytunwyd, yn hytrach nag ar reoli risg neu werth am arian	28
	Cytunodd WEFO i amrywiadau i ffynonellau ariannu'r Prosiect a'r terfynau amser ar gyfer cwblhau ac roedd yn gyfrifol am fonitro cynnydd, ond nid oedd gwirio cydymffurfiaeth o fewn gofynion rheoleiddio penodol cylch gwaith WEFO	30
5	Mae'r system ariannu ar gyfer grantiau Ewropeaidd wedi cael ei chryfhau yn ystod y blynyddoedd diwethaf ac, o ganlyniad, mae'r trefniadau ar gyfer rheoli prosiectau cymhleth wedi gwella	32
	Mae rhai o'r gwendidau rydym wedi'u nodi yn y ffordd y rheolwyd y buddsoddiad cyhoeddus yn Fferm Bysgod Penmon gan Lywodraeth Cymru yn dangos rhai o'r diffygion ehangach yn y system rheoli grantiau a oedd yn bodoli ar y pryd	32
	Mae'r system ariannu ar gyfer grantiau Ewropeaidd wedi'i chryfhau	34
	Atodiadau	
	Atodiad 1 – Ffynonellau arian cyhoeddus ar gyfer Fferm Bysgod Penmon	36
	Atodiad 2 – Fferm Bysgod Penmon – Amserlen y Prosiect	37

Crynodeb

- 1 Ym mis Gorffennaf 2001 agorodd Bluewater Flatfish Farms Ltd fferm bysgod ar y tir mewn chwarel arfordirol segur ger Penmon ar Ynys Môn. Roedd y fferm yn cynhyrchu torbytiaid a chreodd wyth swydd. Sefydlodd rhiant gwmni Groegaidd Bluewater Flatfish Farms, sef Selonda SA, is-gwmni o'r enw Selonda UK, i ddatblygu fferm bysgod arall, fwy (Fferm Bysgod Penmon) i gynhyrchu lledod Ffrengig yn y chwarel. Costiodd prosiect Fferm Bysgod Penmon (y Prosiect) £11.9 miliwn a chafodd fwy na £5.2 miliwn o arian cyhoeddus.
- 2 Yn wreiddiol bwriadwyd cwblhau'r Prosiect yn 2003, ond cafwyd oedi ac anawsterau, yn rhannol oherwydd problemau gyda'r dechnoleg, ac ni ddaeth yn weithredol tan 2009, gan gynhyrchu draenogiaid y môr. Cymeradwyodd Llywodraeth Cymru y Prosiect fel prosiect wedi'i gwblhau ym mis Rhagfyr 2008 oherwydd bod y cynllun grant Ewropeaidd a ddefnyddiwyd i ddarparu'r arian, yn dod i ben bryd hynny, ac aseswyd bod y Prosiect yn cyflawni ei amcanion, sef gwaith gweithredol a 30 o swyddi. Erbyn diwedd 2009, roedd hawliadau am yr holl wariant cymwys wedi'u cyflwyno a chafodd swm llawn y grant a'r arian cyfatebol a gymeradwywyd eu talu gan Lywodraeth Cymru.
- 3 Fodd bynnag, nid oedd agweddau allweddol ar Fferm Bysgod Penmon yn gweithredu yn unol â'r hyn a fwriadwyd yn wreiddiol, gan gynnwys prif gyflenwad trydan, system hidlo gwlyptir a phibell gollwng elifiant. Ym mis Ebrill 2010, cyflwynodd Cyngor Sir Ynys Môn hysbysiad lleihau sŵn i weithredwyr y fferm am y sŵn a oedd yn deillio o eneraduron diesel. Ym mis Hydref 2011 plediodd Selonda UK yn euog i ganiatáu i elifiant a gwastraff cemegol lygru'r amgylchedd naturiol; ac ym mis Chwefror 2012, cafwyd y cyn reolwr-gyfarwyddwr yn euog o fod wedi caniatáu i'r llygredd ddigwydd.
- 4 Ar ddiwedd 2011 cafodd Selonda UK anawsterau gyda'i lif arian ac ym mis Ionawr 2012 gwerthwyd asedau'r cwmni gan y gweinyddwyr am £1.2 miliwn i Anglesey Aquaculture Ltd. Parhaodd perchnogion newydd y gwaith i ffermio draenogiaid y môr ac maent yn buddsoddi i fynd i'r afael â'r problemau technegol ac i sicrhau bod y gwaith yn parhau o fewn rheoliadau amgylcheddol.
- 5 Yn 2012 derbyniodd yr Archwilydd Cyffredinol ohebiaeth gan Gadeirydd y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus ac Aelod arall o'r Cynulliad yn mynegi pryder ynghylch y gwerth am arian yr oedd Llywodraeth Cymru wedi'i sicrhau yn sgil buddsoddi arian cyhoeddus yn Fferm Bysgod Penmon. Yn dilyn adolygiad cychwynnol, penderfynodd yr Archwilydd Cyffredinol ymestyn cwmpas yr adolygiad i gwmpasu rôl Llywodraeth Cymru o ran rheoli a monitro'r grantiau i Fferm Bysgod Penmon, a chyhoeddi adroddiad a fyddai'n anelu at ateb y cwestiwn:

A wnaeth Llywodraeth Cymru reoli buddsoddiad cyhoeddus yn Fferm Bysgod Penmon mewn ffordd a sicraodd fanteision y buddsoddiad?

6 At ei gilydd, daethom i'r casgliadau canlynol:

Dilynodd Llywodraeth Cymru ei gweithdrefnau ar gyfer cymeradwyo a monitro arian grant y Prosiect. Fodd bynnag, roedd y gweithdrefnau ar y pryd yn llai trylwyr na'r rhai sydd ar waith yn awr ac nid oeddent yn addas i brosiect mor fawr ac mor gymhleth â hwn ac a oedd â chymaint o risg yn gysylltiedig ag ef. Er bod y prosiect wedi cyflawni ei brif amcanion, cododd problemau pan ddechreuodd y fferm bysgod weithredu a achosodd lygredd a niwsans.

7 Wrth ddod i'r casgliad hwn canfuom:

- a** fod y Prosiect yn cynnig manteision economaidd ac amgylcheddol posibl yn gyfnewid am fuddsoddiad cyhoeddus a phreifat sylweddol, ond cafwyd problemau a arweiniodd at oedi a chynnydd yn y costau;
- b** arweiniodd y Prosiect at greu fferm bysgod sydd wedi arwain at rywffaint o fanteision, ac mae camau wedi'u cymryd i fynd i'r afael â phroblemau'n ymwneud â swm a llygredd;
- c** nododd Llywodraeth Cymru risgiau posibl pan gymeradwyodd arian grant ar gyfer y Prosiect, ond ni roddodd amodau grant ar waith a fyddai wedi helpu i liniaru'r risgiau;
- ch** nid oedd gwaith monitro cynnydd Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio'n ddigonol ar y risgiau a nodwyd yn ystod arfarniad o'r prosiect;
- d** mae'r system ariannu ar gyfer grantiau Ewropeaidd wedi cael ei chryfhau yn ystod y blynyddoedd diwethaf ac, o ganlyniad, mae'r trefniadau ar gyfer rheoli prosiectau cymhleth wedi gwella.

Argymhellion

Gan adeiladu ar welliannau yn nhrefniadau Llywodraeth Cymru ar gyfer prosiectau arian grant yn dilyn adroddiadau blaenorol gan Swyddfa Archwilio Cymru a'r Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus, rydym wedi nodi rhai meysydd i wella arnynt ac rydym yn gwneud yr argymhellion canlynol:

- A1** Er mwyn mynd i'r afael â'r risg y gallai prosiect sy'n cael arian grant fodloni amodau'r grant ond methu â chydymffurfio â gofynion cyfreithiol, ariannol a rheoleiddio neu safonau moesegol busnes, dylai Llywodraeth Cymru:
  - Ymchwilio i ymarferoldeb cynnwys amod cyffredinol mewn llythyrau grant sy'n gwneud cydymffurfio â chyfraith, rheoliadau, trethiant a safonau cynnal busnes y DU, yn un o amodau safonol y grant.
- A2** Er mwyn mynd i'r afael â'r risgiau gwerth am arian a thwyll sy'n gysylltiedig â thrafodion caffael rhwng derbynnydd grant a chyflenwr sy'n gwmni cysylltiedig, wrth ddilysu hawliadau am grant dylai Llywodraeth Cymru:
  - Brofi trafodion rhwng y cwmnïau cysylltiedig i sicrhau eu bod yn rhesymol, neu drin y cwmnïau cysylltiedig fel endid unigol a phrofi gwariant y chyflenwr.
- A3** Er mwyn lleihau'r risg na fydd prosiectau cymhleth sy'n cynnwys gofynion technegol arbenigol yn cael eu cwblhau yn unol â'r gofynion neu y byddant yn arwain at werth gwael am arian, yn ogystal â defnyddio arbenigedd o fewn Llywodraeth Cymru i gynorthwyo timau monitro prosiectau, dylai Llywodraeth Cymru:
  - Gomisiynu unigolion gydag arbenigedd priodol mewn diwydiant neu arbenigedd technegol priodol i gefnogi timau monitro prosiectau.

A4 Er mwyn gwella'r ffordd y caiff risgiau prosiectau eu rheoli ac effeithiolrwydd camau gorfodi, lle y bo'n briodol, dylai Llywodraeth Cymru:

- Gryfhau cyfathrebu a chydgysylltu rhwng y gwahanol dimau rheoli grantiau yn Llywodraeth Cymru a chyda chyrrff rheoleiddio allanol.

Mae Fferm Bysgod Penmon yn gyfleuster ffermio pysgod môr ar dir sych

Lun drwy garedigrwydd Anglesey Aquaculture Ltd

Rhan 1 – Roedd Prosiect Fferm Bysgod Penmon yn cynnig manteision economaidd ac amgylcheddol posibl yn gyfnewid am fuddsoddiad cyhoeddus a phreifat sylweddol, ond cafwyd problemau a arweiniodd at oedi a chynnydd yn y costau

Nod Fferm Bysgod Penmon oedd sefydlu cyfleuster dyframaethu amgylcheddol sensitif yng Ngogledd Cymru, yn seiliedig ar dechnoleg arloesol

- 1.1** Sefydlwyd Fferm Bysgod Bluewater yn 2001 yn Chwarel Dinmoor, ger Penmon ar Ynys Môn i gynhyrchu torbytiaid. Yn seiliedig ar lwyddiant disgwylidig Fferm Bysgod Bluewater, ceisiodd ei rhiant gwmni Groegaidd, Selonda SA, ehangu'r fferm ymhellach yn y chwarel drwy sefydlu fferm lledod Ffrengig fawr (Fferm Bysgod Penmon).
- 1.2** Sefydlodd Selonda SA is-gwmni, sef Selonda UK (y Cwmni), at ddibenion prosiect Fferm Bysgod Penmon (y Prosiect). Ym mis Mehefin 2001, gwnaeth Selonda UK gais i Lywodraeth Cymru¹ am arian cyhoeddus i gefnogi buddsoddiad preifat sylweddol yn y cyfleuster newydd. Rhagamcanwyd y byddai'r Prosiect yn costio cyfanswm o £10.3 miliwn, a byddai £6.2 miliwn o hynny'n cael ei fuddsoddi gan y sector preifat gan ragweld y byddai 30 o swyddi'n cael eu creu.
- 1.3** Disgwylwyd mai'r cyfleuster hwn fyddai'r fferm bysgod ailgylchredeg gaeedig fwyaf yn y byd. Roedd maint a chymhlethdod y gweithgaredd arfaethedig yn cynnig heriau sylweddol a oedd yn gofyn am atebion technolegol dyfeisgar. Roedd y Prosiect yn golygu deori silod mân

a'u tyfu i aeddfedrwydd ar y tir, mewn tanciau mawr dan do yn cynnwys dŵr môr wedi'i drin a oedd yn cael ei dynnu o'r môr drwy bibell mewnfa gan bwmpio dŵr o amgylch y tanciau. Roedd angen monitro lefelau'r ocsigen, y bwyd, yr asidedd, y tymheredd a'r halen yn gyson a'u rheoli'n ofalus er mwyn sicrhau'r amodau tyfu gorau. Bwriadwyd hidlo dŵr gwastraff ac elifiant, a'u gollwng yn ôl i'r môr ar ôl eu pasio drwy welyau cyrs gwlyptir artiffisial.

- 1.4** Bwriadwyd lleoli'r gwaith arfaethedig mewn ardal a ddynodwyd yn ardal o harddwch naturiol eithriadol mewn rhanbarth lle yr oedd pysgota traddodiadol wedi dirywio a lle roedd diweithdra'n gymharol uchel, sef Gogledd Cymru. Felly, yn ei ddogfennau cais am arian pwysleisiodd y Cwmni pa mor gyfeillgar i'r amgylchedd oedd y Prosiect, o ran effeithlonrwydd ynni, effaith weledol ac allyriadau isel, yn ogystal â'i fanteision economaidd posibl.
- 1.5** Cafodd y prosiect gefnogaeth wleidyddol eang yn lleol ac yn genedlaethol oherwydd y manteision honedig. Nod datganedig y Prosiect oedd datblygu'r gwaith prosesu pysgod cwbl gynaliadwy cyntaf yng Nghymru. Dywedwyd y byddai'r Prosiect yn lleihau'r deunydd organig a gâi ei ryddhau i'r amgylchedd drwy ddefnydd cyfun o dechnoleg ailgylchredeg ac ailgylchu gwastraff maethol drwy greu gwlyptir a reolir.²

¹ At ddibenion yr adroddiad hwn, defnyddir y term cyffredinol 'Llywodraeth Cymru' oni bai bod ei bod yn briodol nodi adran neu dîm unigol er eglurder.

² Ffurflen gais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd Selonda UK, Mehefin 2001

1.6 Rhoddodd Llywodraeth Cymru arian grant yr Offeryn Ariannol ar Gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yr Undeb Ewropeaidd (UE) i'r Prosiect, ynghyd ag arian cyfatebol. Roedd derbynwyr y grant a Llywodraeth Cymru yn gweld y Prosiect fel y cam cyntaf tuag at sefydlu diwydiant newydd yng Nghymru. Gwaith prosesu pysgod, y gwneid cais am arian ychwanegol ar ei gyfer yn ddiweddarach, fyddai'r ail gam. Nododd y llythyr cynnig grant mai'r allbynnau meintiol o'r cam cyntaf, sef y fferm bysgod, fyddai: cefnogi un datblygiad dyfrol a chreu 30 o swyddi. Pwysleisiodd y ffurflen gais am grant, a gyflwynwyd i Swyddfa Cyllid Ewropeaidd Cymru (WEFO)³ ym mis Mehefin 2001, ynghyd â dogfennaeth ategol, y byddai'r Prosiect yn:

- a** darparu cyfleuster dyframaethu gan ddefnyddio technoleg ailgylchredeg sy'n arwain y byd a chreu 30 o swyddi;
- b** sefydlu diwydiant pysgota newydd, cynaliadwy ar y tir ar Ynys Môn, mewn cytgord â'r amgylchedd;
- c** cynhyrchu o leiaf 1,000 o dunelli o ledod Ffrengig bob blwyddyn y rhagwelwyd y byddent, ochr yn ochr â 600 tunnell o dorbytiaid y flwyddyn o Fferm Bysgod Bluewater, yn darparu digon o gynnyrch i ysgogi cyfleuster prosesu pysgod a allai greu 25 o swyddi eraill ynghyd â manteision economaidd;
- ch** creu gwlyptir halwynog 2.5 hectar a fyddai'n darparu cynefin i fywyd gwylt, yn arbennig adar hirgoes, a lleihau'r elfiant a ryddheid i ddyfroedd arfordirol mewn ffordd amgylcheddol sensitif;
- d** cyfrannu at gyflawni datblygiad cenedlaethol, rhanbarthol a lleol ac amcanion adfywio.

Llithrodd amserlen y Prosiect, cynyddodd y costau a'r galw am arian cyhoeddus, ac arweiniodd y problemau at fethiant ariannol y cwmni a gafodd y grant dair blynedd ar ôl i'r Prosiect gael ei gwblhau

1.7 Cafwyd problemau ac oedi gyda'r Prosiect i adeiladu'r fferm bysgod o'r cychwyn. Cerrig milltir arfaethedig y Project, fel y'u nodwyd yng nghais gwreiddiol Selonda UK am grant ym mis Mehefin 2001, oedd:

- a** gwaith paratoi'r safle i ddechrau ym mis Tachwedd 2001 a'r gwaith adeiladu i ddechrau ym mis Rhagfyr 2001;
- b** gwaith cynhyrchu a deorfa i'w gwblhau erbyn mis Ebrill 2003;
- c** y gwaith cynhyrchu llawn i ddechrau ym mis Ionawr 2006.

1.8 Ni chafodd yr arian grant gwerth £3.6 miliwn ar gyfer y Prosiect ei gymeradwyo tan fis Gorffennaf 2002. Roedd arian y Prosiect o ffynonellau preifat yn cynnwys £3 miliwn gan bartneriaeth cwmnïau pysgota o Wlad yr Iâ, ond ym mis Awst 2002, tynnodd y bartneriaeth o Wlad yr Iâ ei chymorth yn ôl. Ym mis Chwefror 2003, gwrthododd Cyngor Sir Ynys Môn gais am gymorth grant o £50,000 oherwydd bod yr arian ar gyfer hyn wedi deillio o Amcan 1 yr UE, a oedd yn golygu y byddai'r Prosiect wedi mynd y tu hwnt i'r terfynau o ran arian yr UE. Noda llythyr cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd na fyddai arian grant yr UE yn cynyddu pe bai gostyngiad yn yr arian preifat. Er mwyn gwneud iawn am y diffyg, ym mis

³ Mae WEFO yn gyfrifol am reoli amrywiol gynlluniau grant Ewropeaidd yng Nghymru.

Ionawr 2003 cytunodd Llywodraeth Cymru i gynyddu ei arian cyfatebol o £464,494 i £1.5 miliwn⁴, ac ym mis Mawrth cynyddodd Selonda SA ei gyfran o arian preifat.

- 1.9** Ym mis Ebrill 2003 nododd ymweliad â'r safle gan WEFO nad oedd dim gwaith wedi dechrau ar y safle. Gwnaethpwyd rhywfaint o gynydd wedi hynny, ond ym mis Mehefin 2004 cododd WEFO bryderon ynghylch arafwch y cynnydd. Ym mis Mai 2005 ysgrifennodd WEFO at Selonda UK, yn bygwth canslo ac adfachu grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a roddwyd i'r Prosiect os na fyddai'n cael ei gwblhau'n gyflym, er mwyn iddo allu ymrwymo'r arian i brosiect arall i atal arian y cynllun Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd rhag gorfod cael ei ddychwelyd i'r UE. Gwnaeth y Prosiect ragor o gynydd ond roedd yn parhau i fod yn ysbeidiol.
- 1.10** Arweiniodd yr amrywiol broblemau adeiladu a phroblemau technegol eraill a wynebodd y Prosiect hefyd at gynydd yng nghyfanswm y costau a amcangyfrifwyd o £10.3 miliwn i £12.0 miliwn. Cynyddodd yr elfen arian preifat o £6.2 miliwn i £6.9 miliwn yn 2007. Ym mis Mawrth 2006 gofynnodd Selonda UK am daliad eithriadol o £622,500 o arian cyfatebol presennol Llywodraeth Cymru er mwyn talu'r blaendaliadau yr oedd eu hangen ar y contractwyr adeiladu a chafodd yr arian hwnnw.
- 1.11** Roedd WEFO yn ystyried bod cwblhau'r Prosiect yn gyfystyr â hawlio'r swm llawn o wariant cymwys; diwedd y cynllun ariannu; a/ neu gyflawni dangosyddion targed y Prosiect o ran allbynnau yn llawn. Gellid cadw pump y cant o'r grant yn ôl nes i'r dangosyddion targed gael eu cyflawni. Barnwyd bod y Prosiect wedi'i gwblhau'n ariannol ar ddiwedd

mis Rhagfyr 2008, pan ddaeth cynllun ariannu'r Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd i ben. Cyflwynodd Selonda UK yr hawliad terfynol am grant i WEFO ar ddiwedd mis Chwefror 2009 a phan dalodd WEFO y taliad terfynol i Selonda UK ym mis Mawrth 2008 roedd grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd wedi'i dalu'n llawn i'r Prosiect. Dechreuodd y gwaith weithredu ar ddechrau 2009.

- 1.12** Yn dilyn hynny, gofynnodd Selonda UK am ragor o arian grant, yn ogystal â grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd ac arian cyfatebol Llywodraeth Cymru yr oedd eisoes wedi'u derbyn. Y grantiau ychwanegol hyn oedd £2,920 o grant y Cynllun Datblygu Bwyd-Amaeth ym mis Mawrth 2009 ar gyfer marchnata a brandio'r Prosiect; £43,432 o grant o Gronfa Pysgodfeydd Ewrop⁵ ym mis Awst 2009 ar gyfer gwaith llonyddu a didoli pysgod, gyda £31,000 o arian cyfatebol gan Lywodraeth Cymru; a £27,000 o grant ychwanegol ym mis Awst 2011 ar gyfer cyflenwad trydan.
- 1.13** Yn ystod 11 mis cyntaf 2011, roedd Fferm Bysgod Penmon wedi gwneud colled net o £1.9 miliwn,⁶ ac roedd Selonda UK Ltd wedi cael anawsterau gyda llif arian ac nid oedd ganddo ddigon o gyfalaf gweithio i dalu am fwyd pysgod ac ocsigen. Heb y nwyddau hanfodol hyn, roedd miloedd o bysgod mewn perygl o farw. Rhoddodd Uned Polisi Pysgodfeydd Llywodraeth Cymru £40,000 i gyflenwyr ar gyfer cyflenwadau er mwyn mynd i'r afael â'r anawsterau hyn yn ddi-oed. Fodd bynnag, nid oedd modd i'r Cwmni gael gafael ar ragor o arian preifat ac ym mis Ionawr 2012 cafodd ei ddiddymu a gwerthwyd ei asedau am £1.2 miliwn i gwmni o'r Iseldiroedd, sydd wedi bod yn gweithredu'r fferm bysgod ers hynny, drwy

⁴ Cafodd proses cymeradwyo a thalu arian cyfatebol Llywodraeth Cymru ei rheoli ar wahân i grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, gan yr Uned Polisi Pysgodfeydd.

⁵ Rhoddwyd grantiau Cronfa Pysgodfeydd Ewrop o dan gynllun yr UE a ddilynodd yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd

⁶ Datganiad Ansoffedd y Ddymwr, Ionawr 2012

is-gwmni, sef Anglesey Aquaculture Ltd.
Yn ogystal, talodd y perchnogion newydd
£0.6 miliwn yn ychwanegol i dalu dyledion a
sicrhau cyflenwadau o fwyd pysgod. Roedd
Fferm Bysgod Bluewater wedi rhoi'r gorau i
weithredu yn 2009. Fe'i diddymwyd ym mis
Tachwedd 2012 a gwerthwyd ei hasedau i un
o is-gwmnïau eraill yr un cwmni o'r Iseldiroedd
ag Anglesey Aquaculture Ltd, am £165,000.

Mae pysgod yn tyfu'n llawn mewn tanciau dŵr môr dan do

Llun drwy garedigrwydd Anglesey Aquaculture Ltd

Rhan 2 – Arweiniodd y Prosiect at greu fferm bysgod sydd wedi arwain at rywfaint o fanteision, ac mae camau wedi'u cymryd i fynd i'r afael â phroblemau'n ymwneud â sŵn a llygredd

Arweiniodd y Prosiect at greu fferm bysgod weithredol, creodd swyddi uniongyrchol gan annog adleoli arbenigedd technegol i Gymru, ond nid yw rhai o'r manteision ehangach eraill a ragwelwyd wedi'u gwireddu eto

- 2.1** Er bod y prosiect wedi cael ei gwblhau'n llawer hwyrach na'r hyn a ddisgwyliwyd yn wreiddiol, mae Llywodraeth Cymru yn fodlon bod i'r Prosiect fod yn llwyddiant. 'In this instance WEFO and European Commission (EC) officials are satisfied that the Project, in line with EC regulations, fulfilled the terms and conditions of grant and the respective outputs which were essentially to create 1 aquaculture farm and 30 gross jobs'.⁷
- 2.2** Cyflawnwyd y targed cyntaf o blith dau darged allbwn y Prosiect yn gynnar yn 2009 pan ddechreuodd y gwaith weithredu. Ail darged allbwn y Prosiect oedd creu 30 o swyddi. Barnodd Llywodraeth Cymru fod y Prosiect wedi cyflawni hyn. Erbyn diwedd mis Rhagfyr 2008, pan ddaeth y cynllun Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd i ben, nodwyd 17 o swyddi; yn ystod gwaith monitro ym mis Gorffennaf 2009 nodwyd 28 o swyddi; ac erbyn i'r Prosiect ddod i ben ddiwedd mis Gorffennaf 2009 roedd 33 o swyddi wedi'u creu. Ni wnaeth rhaglen yr Offeryn

Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a'r cynnig grant nodi a ddylai'r rhain fod yn swyddi newydd ac nid yw cyfraith y DU yn caniatáu iddynt gael eu pennu'n swyddi ar gyfer pobl leol yn unig. Mae'n debygol bod nifer fach o swyddi rheoli wedi cael eu rhoi i staff presennol Selonda y tu allan i Gymru, ac mai dim ond rhai o'r swyddi a oedd yn weddill, sef yn swyddi ar gyflogau isel yn bennaf, a roddwyd i bobl leol. Nid yw'n glir faint o'r swyddi yn Fferm Bysgod Penmon a roddwyd i gyn staff y fferm dorbytiaid gyfagos, a oedd wedi creu wyth o swyddi ond a ddaeth i ben yn 2009 ac sydd wedi cael ei defnyddio fel gwaith pacio ers hynny.

- 2.3** Yn ôl gwerthusiad economaidd o'r Prosiect, a gynhaliwyd ar ran WEFO ym mis Gorffennaf 2001, cyfrifwyd mai'r gost fesul swydd i'r pwr cyhoeddus oedd £137,000 ar sail 30 o swyddi a'r arian cyhoeddus disgwylidig ar y pryd sef £4.1 miliwn. Daeth y gwerthusiad i'r casgliad fod hyn yn eithriadol o uchel, o gymharu â'r gost gyfartalog fesul swydd o £17,500 a gynhyrchwyd gan y Rhaglen Cymorth Rhanbarthol Dewisol 1991-1995. Casgliad yr arfarniad economaidd oedd bod hyn yn werth gwael am arian. Gan gymryd grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a'r arian cyfatebol gyda'i gilydd, roedd y gost wirioneddol fesul swydd yn fwy na £170,000. Nid yw'r ffigur hwn yn cynnwys y taliadau grant llai a wnaethpwyd i Selonda UK, a fyddai'n gwneud y gost fesul swydd yn uwch byth.

⁷ Gohebiaeth gan Adran Materion Gwledig Llywodraeth Cymru mewn ymateb i gwestiwn gan un o Aelodau'r Cynulliad, 5 Hydref 2010.

2.4 Dywedodd Anglesey Aquaculture Ltd wrthym fod y fferm bysgod o dan y perchnogion newydd yn cyflogi 26 aelod o staff ar hyn o bryd, sy'n gweithio sifftiau. Awgryma hyn fod y Prosiect wedi bod yn llwyddiannus o ran creu swyddi cynaliadwy, er bod hynny ar gost uchel. Fodd bynnag, nid yw'n glir a yw'r Prosiect, gyda'i berchnogion newydd, wedi arwain at fusnes hyfyw a chynaliadwy. Dywedodd Anglesey Aquaculture Ltd wrthym ei fod eisoes wedi buddsoddi'n sylweddol yn y gwaith i ymdrin â phroblemau technegol a bod y perchnogion newydd yn credu y bydd hyn yn ei alluogi i weithredu'n foddhaol ac i wneud elw yn ystod y flwyddyn neu ddwy nesaf. Hyd yma, cyfanswm y buddsoddiad fu oddeutu £5.2 miliwn.

2.5 Er bod y gost fesul swydd a grëwyd yn uchel, dylai asesiad o werth am arian ystyried y manteision ehangach eraill a gyflawnwyd hefyd. Un o'r prif resymau dros gymeradwyo'r Prosiect oedd y ffaith ei fod ar flaen y gad yng Nghymru o ran diwydiant dyframaethu newydd yn seiliedig ar dechnoleg. Dengys gwybodaeth o ffeiliau Prosiect Llywodraeth Cymru fod prif gyflenwr y Prosiect, IAT,⁸ wedi sefydlu swyddfa yn y Gaerwen, ger Llangefni ar Ynys Môn i wasanaethu'r contract gyda Selonda i adeiladu'r gwaith, ac yn 2002 hysbysebodd ddwy swydd i reoli'r gwaith adeiladu. Adleolodd IAT ei holl weithrediadau i Langefni yn 2003, gan greu 20 o swyddi, ac ar hyn o bryd mae'n cyflogi 28 aelod o staff yno. Mae IAT yn parhau i ddarparu gwasanaethau i berchnogion newydd y fferm bysgod. Dengys gwefan IAT brosiectau dyframaethu y mae'n ymwneud â hwy ledled y byd, ac rydym wedi cael ar ddeall gan swyddogion Llywodraeth Cymru bod IAT bellach yn arweinydd diwydiant yng Nghymru o ran arbenigedd ar dechnoleg ailgylchredeg.

2.6 Rhoddodd Selonda UK y gorau i'w gynlluniau ar gyfer cam arall o'r Prosiect, sef gwaith prosesu pysgod, a hyd yma nid oes unrhyw waith dyframaethu arall sy'n defnyddio technoleg ailgylchredeg wedi'i ddatblygu yng Nghymru. Fodd bynnag, dywedodd swyddogion Llywodraeth Cymru wrthym eu bod wedi cael nifer o ymholiadau gan ddarpar fuddsoddwyr a allai fod â diddordeb mewn lleoli prosiectau dyframaethu yng Nghymru, gan ddefnyddio technoleg ailgylchredeg, yn arbennig os bydd y fferm bysgod ym Mhenmon yn llwyddo.

Ni chafodd rhai elfennau o'r fferm bysgod eu cwblhau yn unol â'r bwriad gwreiddiol, a thanseiliodd niwsans a llygredd honiadau'r Prosiect ei fod yn amgylcheddol sensitif ac yn gynaliadwy

Arweiniodd problemau'n ymwneud â chael prif gyflenwad trydan digonol ar gyfer anghenion y fferm bysgod at ddefnyddio generaduron diesel swnllyd, gan greu niwsans

2.7 Yn 2001, nododd cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd Selonda UK wariant o £487,000 yr oedd angen cymorth grant ar ei gyfer i'w ddefnyddio ar gyfer cyflenwad pŵer. Roedd angen hyn oherwydd y byddai'r cyswllt presennol â'r prif gyflenwad trydan i'r chwarel, a ddefnyddiwyd i gyflenwi Fferm Ledod Bluewater, yn annigonol i ddiwallu anghenion parhaus y fferm, gofynion y Prosiect ac o ran posibilrwydd o ehangu yn y dyfodol. Nododd y datganiad amgylcheddol, a baratowyd i gefnogi'r cais am grant a'r cais am ganiatâd cynllunio, y byddai prif gyflenwad trydan yn cael ei gyflenwi drwy

⁸ Defnyddir amryw o enwau wrth gyfeirio at IAT: International Aqua Tech (IAT) Ltd. [Cynllun Busnes 2001 Selonda UK; Adroddiad Blynyddol 2004 Selonda SA]; International Aquaculture Technologies (IAT) Ltd. [dogfennau WEFO]; Intensive Aquaculture Technology (IAT) Ltd [nodiadau caffael WEFO]; Integrated Aquaculture Technology (IAT) Ltd [Datganiad Amgylcheddol 2001 Selonda UK].

linell bŵer newydd a gâi ei hadeiladu fel rhan o'r Prosiect. Byddai hyn yn gofyn am gyswllt wedi'i uwchraddio o 33,000 folt i'r fferm bysgod o is-orsaf Biwmares.

- 2.8** Roedd proses gymeradwyo grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn ei gwneud yn ofynnol i bob caniatâd perthnasol fod ar waith cyn cyflwyno'r cais, ond yn yr achos hwn derbyniwyd y cais cyn cael caniatâd cynllunio gan Gyngor Sir Ynys Môn neu drwydded i echdynnu dŵr a gollwng gwastraff gan Asiantaeth yr Amgylchedd⁹. Caniatodd WEFO yr eithriad hwn er mwyn i broses arfarnu'r prosiect ddechrau gan fod disgwyl i'r broses arfarnu fod yn faith oherwydd natur gymhleth a thechnegol y Prosiect.
- 2.9** Rhoddodd Cyngor Sir Ynys Môn ganiatâd cynllunio ar gyfer y fferm bysgod ym mis Chwefror 2002. Nododd y caniatâd y byddai angen cais ar wahân ar gyfer prif gyflenwad trydan, ond nid oedd cael y caniatâd ychwanegol hwn am gyflenwad trydan yn un o amodau'r caniatâd cynllunio ar gyfer y fferm bysgod. Roedd y caniatâd cynllunio a'r drwydded gollwng gwastraff yn eu lle cyn i'r grant gael ei gymeradwyo.
- 2.10** Cymeradwywyd y cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd ym mis Gorffennaf 2002. Nid oedd y llythyr cynnig grant yn nodi y dylai'r pŵer gael ei gyflenwi gan y Grid Cenedlaethol, ond mae'n amlwg mai at y dibenion a nodwyd yn nogfennau'r cais am grant yr oedd y £487,000 o wariant cymwys y Prosiect. Roedd y dogfennau hynny'n nodi cyswllt newydd â'r prif gyflenwad ac yn rhoi amcangyfrif o'r gost o'i sefydlu.
- 2.11** Ym mis Mehefin 2007, nododd Selonda UK fod costau sefydlu'r cyflenwad trydan o'r Grid Cenedlaethol wedi cynyddu i fwy na £1 miliwn. Roedd Selonda UK wedi cael anawsterau o ran cwblhau cytundebau gyda 23 o dirfeddianwyr y byddai llwybr y cyflenwad yn mynd drwy eu tir. Ym mis Hydref 2007 roedd Selonda UK wedi nodi bod y gwaith o gwblhau'r cyflenwad trydan yn debygol o fynd y tu hwnt i ddyddiad cwblhau'r Prosiect sef 31 Awst 2008 a gofynnodd am estyniad i ddyddiad cwblhau'r Prosiect hyd 31 Rhagfyr 2008. Daeth y trafodaethau gyda'r trefeddiannwyr i ben erbyn mis Awst 2008 ac, mewn gohebiaeth gyda WEFO, nododd Selonda UK y byddai'n mynd ati i gynllunio'r gwaith o osod y cyflenwad trydan ond na fyddai'n gallu dechrau adeiladu'r llinellau pŵer tan wanwyn 2009, gan ddisgwyl cwblhau'r gwaith yr haf hwnnw. Yn y cyfamser, gosodwyd y pŵer trydan i bympiau a thanciau'r gwaith, ynghyd ag is-orsaf drydan y bwriadwyd iddi gysylltu â'r prif gyflenwad newydd, a chyflwynodd Selonda UK hawliadau am grant i WEFO am y gwariant cymwys dan sylw.
- 2.12** Roedd y prosiect wedi'i gwblhau'n ariannol ar ddiwedd Rhagfyr 2008 a thalwyd y taliad grant olaf i Selonda UK ym mis Mawrth 2009. Erbyn hynny roedd yr holl wariant cymwys mewn perthynas â'r cyflenwad trydan wedi'i wario a'r grant llawn wedi'i hawlio ac wedi'i dalu. Roedd y taliadau'n seiliedig ar hawliadau a gyflwynwyd gan Selonda UK, wedi'u cefnogi gan ardystiad archwilio. Ar ddiwedd y Prosiect roedd y costau o ran y cyflenwad pŵer wedi mynd uwchlaw'r £487,000 a gymeradwywyd o fewn y Prosiect i fwy na £1 miliwn. Roedd yn ofynnol i Selonda dalu costau ychwanegol cwblhau'r cyflenwad trydan. Fel arfer, petai costau anghymwys yn gysylltiedig â chwblhau prosiect, byddai WEFO yn disgwyl i'r rhain godi yn ystod cyfnod y prosiect ynghyd â

⁹ Erbyn hyn, Cyfoeth Naturiol Cymru sy'n gyfrifol am weithrediadau Asiantaeth yr Amgylchedd yng Nghymru. At ddbenion yr adroddiad hwn, defnyddir enw'r corff ar pryd.

phob gwariant cymwys. Fodd bynnag, ym mis Hydref 2008, derbyniodd WEFO na fyddai'r holl wariant anghymwys mewn perthynas â'r cyflenwad pŵer yn cael ei wario cyn diwedd y cynllun Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd. Effaith y gymeradwyaeth hon oedd dileu'r gwaith o gwblhau gosod y llinell bŵer o'r Prosiect.

2.13 Ym mis Mawrth 2009 (ar ôl diwedd y Prosiect ac ar ôl derbyn y taliad grant terfynol) gwnaeth Selonda UK gais cynllunio i Gyngor Sir Ynys Môn am y prif gyflenwad trydan, ond tynnodd y cais yn ôl yn ddiweddarach. Roedd amcangyfrifon gan y cwmni ynni o gost creu'r cyswllt a chyflenwi pŵer wedi cynyddu'n sylweddol ac roedd y trafodaethau rhwng y cwmni ynni a Selonda UK wedi methu. Ers hynny, ni chyflwynwyd unrhyw gais cynllunio arall am gyswllt prif gyflenwad trydan newydd.

2.14 Dechreuodd y fferm bysgod weithredu yn gynnar yn 2009 gan ddefnyddio rhywfaint o'r prif gyflenwad pŵer o'r cyflenwad a oedd eisoes yn bodoli. Cafodd hyn ei ategu gan drydan a gynhyrchwyd ar y safle gan eneraduron diesel oherwydd nad oedd y cyflenwad presennol yn ddigonol i ddiwallu anghenion y gwaith. Rhoddodd Selonda UK wybod i Lywodraeth Cymru am yr anawsterau, yr oedi a'r cynnydd yn y costau'n gysylltiedig â'r prif gyflenwad pŵer a chytunodd WEFO i'r cwmni ddefnyddio generaduron. Hebddynt, ni fyddai'r fferm bysgod wedi gallu dechrau gweithredu. Ym mis Ebrill 2010, yn dilyn cwynion gan drigolion lleol, cyflwynodd Cyngor Sir Ynys Môn hysbysiad lleihau sŵn i Selonda UK oherwydd bod sŵn amledd isel o'i generaduron diesel yn achosi niwsans. Mewn ymateb i hynny, cyflwynodd Selonda UK generaduron diesel tawelach a oedd yn cael eu defnyddio'n barhaus i ddiwallu anghenion y gwaith.

2.15 Ym mis Awst 2011, rhoddodd Llywodraeth Cymru £27,000 arall i Selonda UK yn benodol ar gyfer cyflenwad pŵer¹⁰. Gwnaethpwyd y taliad fel taliad rhannol ar gyfer prosiect gwerth £85,000 i ddarparu cyflenwad pŵer cynaliadwy i'r fferm bysgod, i'w gwblhau ym mis Mawrth 2012. Selonda UK fyddai'n darparu'r £58,000 a oedd yn weddill.

2.16 Cymerodd perchnogion newydd y fferm bysgod, Anglesey Aquaculture Ltd, yr awenau ym mis Ionawr 2012 ac, ym mis Mai 2012, cwblhawyd y prosiect i uwchraddio'r prif gyflenwad pŵer presennol i'r chwarel a arferai wasanaethau Fferm Ledod Bluewater. Oherwydd bod Fferm Ledod Bluewater wedi rhoi'r gorau i weithredu ar ddiwedd 2009, mae'r cyflenwad wedi'i uwchraddio'n gallu diwallu anghenion presennol y gwaith, heb y cyswllt 33,000 folt i Fiwmares a heb orfod gweithredu generaduron diesel yn barhaus, ac mae'r rhain wedi cael eu symud oddi ar y safle'n ddiweddar. Mae un generadur diesel yn parhau ar y safle i fod wrth gefn rhag ofn i'r prif gyflenwad pŵer fethu.

Ni chafodd agweddau technolegol a chyfeillgar i'r amgylchedd ar y Prosiect eu cyflawni yn unol â honiadau'r Prosiect, a thorodd y gwaith reoliadau amgylcheddol

2.17 Pwysleisiodd ffurflen gais grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a'r dogfennau ategol mai bach iawn fyddai effaith negyddol y Prosiect ar yr amgylchedd, a nododd y byddai allyriadau elifiant yn cael eu rheoli drwy ddefnyddio technoleg ailgylchreded a thrwy sefydlu system hidlo gwlyptir artiffisial. Byddai'r gwlyptir artiffisial yn cynnwys 2.5 hectar o welyau cyrs halwynog i hidlo all-lif o'r gwaith, a fyddai wedyn yn draenio i'r môr. Yn ôl y cais am grant a'r dogfennau ategol, byddai'r gwlyptir a'r gwelyau cyrs yn cynyddu bioamrywiaeth

¹⁰ Mae'r dogfennau yr ydym wedi'u gweld yn nodi bod y cyllid ychwanegol hwn am gyflenwad pŵer wedi'i gymeradwyo gan y Gweinidog Busnes a'r Dirprwy Weiniog Bwyd a Physgodfeydd, ac wedi'i dalu i'r cwmni pŵer ym mis Awst 2011.

ac yn darparu cynefin i adar hirgoes ac infertebratau. Nodwyd y gwlyptiroedd yn llythyr cynnig grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd fel cost gymwys o £513,000, y gellid hawlio grant ar ei gyfer.

2.18 Ym mis Mawrth 2002, dechreuodd Selonda UK ar y broses o gael trwyddedau gan Asiantaeth yr Amgylchedd i echdynnu dŵr o'r môr a gollwng elifiant wedi'i hidlo yn ôl i'r môr. Cyhoeddwyd trwyddedau ym mis Gorffennaf 2002 gan nodi'r pibellwaith ar gyfer derbyn a rhyddhau dŵr, a oedd i ymestyn islaw'r marc dŵr isel. Roedd y drwydded gollyngiadau hon yn pennu gofynion mesur a monitro i sicrhau bod y Cwmni wedi cydymffurfio â'i drwydded mewn perthynas ag agweddau ar elifiant, gan gynnwys cyflwr y llanw, y swm, y cyfansoddiad cemegol a solidau crog. Nododd Asiantaeth yr Amgylchedd hefyd y gofynion o ran dwyster plannu er mwyn i'r gwelyau cyrs weithredu'n effeithiol. Roedd gofynion y trwyddedau'n fwy helaeth a manwl na'r disgrifiadau yn y cais am grant a'r dogfennau ategol.

2.19 Nododd adroddiad yn dilyn ymweliad monitro gan WEFO ym mis Mehefin 2006 fod y gwlyptir yn gweithredu'n foddhaol gyda gwastraff o'r Fferm Ledod Bluewater gyfagos. Fodd bynnag, daeth problemau i'r amlwg ar ôl i Fferm Bysgod Penmon ddechrau gweithredu a chynhyrchu symiau a chrynnodiadau mwy o elifiant. Nid oedd system hidlo'r gwaith yn gallu dileu'r gronynnau bach o wastraff pysgod cyn i elifiant gael ei fwydo i welyau cyrs y gwlyptir. Bwriadwyd i'r gwelyau cyrs ddileu gwastraff organig tawdd yn naturiol, nid hidlo solidau. O ganlyniad, cafodd y gwlyptir artiffisial ei dagu gan garthion pysgod, bu farw'r cyrs a throdd y gwelyau cyrs yn ferddwr gan ddechrau drewi. Wedi hynny, roedd system hidlo'r gwlyptir artiffisial yn cynnwys defnyddio sachau hidlo. Nid oedd costau ychwanegol y sachau hidlo yn gymwys o fewn y Prosiect a Selonda UK a dalodd y costau hyn.

2.20 Ym mis Awst 2010, ar ôl i'r Prosiect gael ei gwblhau a 15 mis ar ôl i Fferm Bysgod Penmon ddechrau gweithredu, cafodd Asiantaeth yr Amgylchedd gwynion gan y cyhoedd am lygredd o'r gwaith. Ymchwiliodd Asiantaeth yr Amgylchedd i'r cwynion gan erlyn Selonda UK am dorri rheoliadau amgylcheddol, a oedd yn cynnwys gollwng elifiant masnach a chemegau i'r môr yn anghyfreithlon. Yn y dystiolaeth a roddwyd yn ystod yr erlyniad nodwyd nad oedd system hidlo'r gwlyptir yn gweithio'n effeithiol, ac nad oedd systemau ar gyfer mesur a monitro'r gollyngiadau o'r fferm ar waith. Nid oedd y bibell ollwng wedi cael ei hadeiladu yn unol â thrwydded Asiantaeth yr Amgylchedd; yn hytrach na phibell ollwng o dan y dŵr yn ymestyn o'r gwlyptir i'r môr islaw'r marc dŵr isel, roedd pibell fer yn rhyddhau elifiant dros y creigiau. Plediodd Selonda UK yn euog ym mis Hydref 2010 a chafodd ei ddirwyo £50,000. Ym mis Chwefror 2012. Cafwyd cyn reolwr-gyfarwyddwr Selonda UK yn euog o fod wedi caniatáu i lygredd ddigwydd.

2.21 Nododd y cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd y byddai effaith weledol y fferm o du'r môr yn cael ei lliniaru drwy adeiladu arglawdd, a fyddai hefyd yn rhwystro unrhyw ollyngiadau o'r cyfleuster rhag cyrraedd y môr. Byddai'r arglawdd yn cael ei wella drwy ei dirlunio a phlannu planhigion, a fyddai'n cynnwys bwnd pridd wedi'i hau â rhywogaethau o blanhigion arfordirol gyda'r nod o wella cynefinoedd porthiant a magu i rywogaethau adar. Fodd bynnag, ni chafodd y gwaith tirlunio a phlannu ei gynnwys yn y cais fel gwariant a fyddai'n gymwys i gael cymorth grant, ac ni ddarparwyd arian grant ar ei gyfer. O ganlyniad, ni chafodd y gwaith ei gwblhau yn unol â'r hyn a ddisgrifiwyd.

2.22 Ym mis Mawrth 2009, gafodd Selonda UK grant o £2,920 gan Lywodraeth Cymru tuag at gost cynhyrchu deunyddiau marchnata. Roedd deunyddiau hyrwyddo Selonda yn cynnwys llyfrynnau'n pwysleisio nodweddion gwyrdd y Prosiect ac yn cyfeirio at system hidlo'r gwlyptir. Cynhyrchwyd y deunyddiau yn fuan ar ôl i'r fferm bysgod ddechrau gweithredu a chyn i Selonda UK gael ei erlyn am dorri rheoliadau amgylcheddol. Fodd bynnag, tanseiliwyd nodweddion gwyrdd y Prosiect wedyn yn sgil defnyddio generaduron diesel ar y safle, methiant systemau hidlo'r gwlyptir i brosesu elifiant yn effeithiol, a rhyddhau cemegau i'r môr.

2.23 Ym mis Medi 2012, cyhoeddodd Asiantaeth yr Amgylchedd drwydded gollyngiadau newydd i berchnogion newydd Fferm Bysgod Penmon, sef Anglesey Aquaculture Ltd. Roedd telerau'r drwydded newydd yn cynyddu'r elifiant y gellid ei ollwng bob dydd ond yn lleihau'r llygryddion a ganiateid yn yr elifiant o gymharu â'r drwydded wreiddiol. Mae'r drwydded newydd hefyd yn ei gwneud yn ofynnol i weithredwyr y gwaith wneud gwaith gwella a fydd yn cynnwys adeiladu pibell ollwng. Mae Asiantaeth yr Amgylchedd a Llywodraeth Cymru wedi dweud wrthym bod Anglesey Aquaculture Ltd yn gweithio'n agos â hwy i fynd i'r afael â'r problemau a arweiniodd at y llygru, gan gynnwys gwella'r prosesau hidlo yn y gwaith, uwchraddio'r gwlyptiroedd a gosod y bibell ollwng. Fodd bynnag, dywed Asiantaeth yr Amgylchedd wrthym fod materion daearegol yn achosi problemau gydag adeiladu'r bibell ollwng o dan y dŵr ar hyn o bryd. Yn y cyfamser, mae elifiant yn parhau i gael ei ollwng dros y creigiau o bibell uwchlaw llinell y llanw ond caiff ei chynnwys ei reoli a'i fonitro gan y gweithredwyr a'i wirio'n gyson gan Asiantaeth yr Amgylchedd.

Mae'r fferm bysgod yn defnyddio technoleg ailgylchredeg datblygedig er mwyn cynnal amodau tyfu perffaith

Llun drwy garedigrwydd Anglesey Aquaculture Ltd

Rhan 3 – Nododd Llywodraeth Cymru risgiau posibl pan gymeradwyodd arian grant ar gyfer y Prosiect, ond ni roddodd amodau grant ar waith a fyddai wedi helpu i liniaru'r risgiau

Bodlonodd cais y Prosiect a'r dogfennau ategol feini prawf y cynllun arian grant

3.1 Roedd proses gwneud cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd y CE yn cynnwys gwiriadau gan WEFO bod yr holl ddogfennau angenrheidiol wedi'u cwblhau'n gywir, a bod y Prosiect yn bodloni meini prawf y cynllun arian grant Ewropeaidd¹¹, sy'n gysylltiedig ag amcanion polisi'r UE. Rhoddodd WEFO gyngor cyn gwneud cais i ddarpar ymgeiswyr am arian Ewropeaidd i sicrhau eu bod yn cael eu cyfeirio at y ffynonellau arian mwyaf perthnasol ar gyfer eu prosiect ac yn deall gofynion y cynllun. Roedd cymorth hefyd ar gael gan WEFO i helpu ymgeiswyr i gwblhau dogfennau cais yn briodol. Gwnaethpwyd cais am grant Selonda UK o dan raglen Amcan 1 yr UE, a oedd yn anelu at gynyddu allbwn economaidd. Yn benodol, gofynnodd Selonda UK am gymorth gan yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd o dan Flaenoriaeth 5 (datblygu gwledig a'r defnydd cynaliadwy o adnoddau naturiol), Mesur 9 (cymorth ar gyfer pysgodfeydd a dyframaethu).

3.2 Roedd dogfennau atodol a gyflwynwyd gyda'r ffurflen gais, sy'n rhan o'r cais, yn cynnwys cynllun busnes gyda rhagamcanion ariannol a datganiad amgylcheddol. Roedd y dogfennau hyn yn cynnwys disgrifiadau cyffredinol o'r gwaith a sut y byddai'n gweithredu, yn pwysleisio nodweddion ecolegol ac amgylcheddol y Prosiect, ac yn cynnwys

dyfyniadau o ystod o bolisiau a chyfeiriadau atynt i ddangos cydymffurfiaeth â deddfwriaeth mewn meysydd fel cydraddoldeb, fel sy'n ofynnol gan gynllun grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd. Nid oedd y ffurflen gais am grant na'r dogfennau ategol yn cynnwys manylebau technegol y gwaith na chynlluniau adeiladu ar gyfer y fferm bysgod i ategu honiadau Selonda UK am effaith amgylcheddol y fferm bysgod, gan nad oedd y rhain yn ofynion y cynllun grant. Fodd bynnag, roedd y cynllun yn ei gwneud yn ofynnol cael caniatâd cynllunio gan yr awdurdod lleol a thrwyddedau gan Asiantaeth yr Amgylchedd, a oedd yn rhoi mwy o ofynion manwl ar waith adeiladu a gweithredu'r fferm bysgod nag amodau grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd.

Nododd arfarniad Llywodraeth Cymru o'r cais fod y Prosiect yn uchelgeisiol, yn gostus a bod risg yn gysylltiedig ag ef, ond y gallai sefydlu canolfan arbenigedd yng Nghymru pe bai'n llwyddiannus

3.3 Asesodd Llywodraeth Cymru y Prosiect ym mis Gorffennaf 2001. Arweiniodd WEFO yr asesiad a gofynnodd am gyngor gan isadrannau ac adrannau eraill Llywodraeth Cymru, gan gynnwys yr adrannau Materion Gwledig ac Amaethyddiaeth a Physgodfeydd, a chafwyd cyngor cyfreithiol allanol i benderfynu a oedd y Cwmni'n gymwys i gael

¹¹ Nod grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, fel y nodir mewn atodiadau i'r llythyr cynnig grant oedd: 'helping achieve a sustainable balance between marine resources and their exploitation; modernising fishing structures to ensure the future of the industry; helping maintain a dynamic and competitive fishing industry and revitalise areas dependent on fishing; improving the supply and exploitation of fishery products'.

arian o Gronfeydd Strwythurol Ewropeaidd. Arweiniodd asesiad technegol y Prosiect at y sgôr uchaf posibl o un (ar raddfa o un i bump) ar addasrwydd i anghenion y rhanbarth. Cafodd agweddau eraill ar y Prosiect hefyd eu sgorio ar raddfa o un i bump a defnyddiwyd cyfanswm y sgoriau hyn i gynhyrchu sgôr asesiad technegol. Roedd ar agweddau hyn yn cynnwys:

- a** yr angen am y Prosiect, gan gynnwys y sail resymegol, y cyfiawnhad, y problemau y mae'n ceisio'u datrys, ei effaith, a chydymffurfiaeth â gofynion statudol a deddfwriaeth cymorth gwladwriaethol;
- b** rheoli a chyflawni'r prosiect, gan gynnwys y tebygolrwydd y bydd y Prosiect yn cael ei reoli'n dda a'r effeithiau disgwylidig, enw da o ran cyflawni Prosiectau a/neu lwyddiant busnes, y sgiliau a'r profiad priodol, amserlen realistig ac ymarferol ar gyfer cyflawni a chwblhau'r prosiect, strategaeth ymadael glir ac ymarferol, a chynlluniau ar gyfer rhoi cyhoeddusrwydd i lwyddiant a'i hyrwyddo;
- c** ychwanegedd, disodli a chyfnwid - darparu gweithgaredd ychwanegol a'r angen am arian cyhoeddus, peidio â disodli busnesau neu weithgareddau eraill sy'n bodoli eisoes, ac integreiddio gyda phrosiectau sefydledig eraill;
- ch** darparu manteision i'r economi wledig ehangach;
- d** mynd i'r afael ag amcanion trosfwaol sy'n ymwneud ag ystyriaethau amgylcheddol, TG a chyfle cyfartal;
- dd** effaith amgylcheddol a chymdeithasol a chynaliadwyedd - cyfraniad cadarnhaol at ansawdd yr amgylchedd, cryfder economaidd a thegwch cymdeithasol.

- 3.4** Sgoriodd y Prosiect naw ar draws yr agweddau eraill hyn, gan ei roi yn y categori blaenoriaeth uchaf, sef H.¹² Wedi'i gyfuno â'r sgôr anghenion rhanbarthol o un, rhoddodd hyn asesiad technegol cyffredinol o H1 iddo, sef y flaenoriaeth uchaf ar gyfer gymorth grant. Argymhellodd Llywodraeth Cymru yn gryf gymeradwyo'r Prosiect oherwydd, yn ogystal â'r sgôr asesiad uchel, roedd yn adeiladu ar y buddsoddiad blaenorol yn Fferm Bysgod Bluewater ar yr un safle. Roedd yn fuddsoddiad mawr mewn technoleg ailgylchredeg fel rhan o fwriad strategol ehangach i sefydlu Cymru fel arweinydd yn y maes, gyda'r disgwyliad y byddai technoleg o'r fath yn chwarae rhan bwysig yn nyfodol cynhyrchu bwyd.
- 3.5** Roedd potensial dyframaethu o'r math a ragwelwyd gan y Prosiect wedi cael ei gydnabod yn y diwydiant pysgodfeydd ers peth amser, ond roedd ei ddatblygiad wedi'i lesteirio herwydd y risgiau dan sylw. Roedd Llywodraeth Cymru yn gobeithio y byddai menter lwyddiannus yn annog rhagor o fuddsoddi. Roedd yr arfarniad technegol yn cynnwys sylw i'r perwyl ei bod yn anodd gweld prosiect arall sy'n debygol o gael effaith mor gadarnhaol ar y sector pysgodfeydd yng Nghymru, ar yr amod y caiff ei gwblhau.
- 3.6** Mae systemau arian grant cyhoeddus yn derbyn lefel uwch o risg gynhenid sy'n gysylltiedig â phrosiectau nag y byddai llifau arian masnachol yn ei goddef, er mwyn sicrhau manteision cymdeithasol ac economaidd ehangach. Un o feini prawf yr arian grant yw na fyddai prosiectau'n mynd yn eu blaenau heb arian grant i gefnogi'r buddsoddiad cyfalaf sydd ei angen arnynt. Yn ogystal, yn aml nid yw prosiectau sy'n cael arian grant yn gwneud elw yn y byr dymor. I sicrhau na chaiff arian cyhoeddus ei ddefnyddio i gynhyrchu elw mawr i'r sector preifat, gall amodau'r grant ei gwneud yn

¹² Y sgôr gyfunol orau yw chwech; y sgôr waethaf yw 30. Defnyddir y cyfanswm i gynhyrchu sgôr ar gyfer addasrwydd ac ansawdd y prosiect wedi fynegi fel uchel, canolig neu isel. Cafodd y Prosiect sgôr o un am yr agweddau ar ddiwallu anghenion, rheoli a chyflawni, a chynaliadwyedd amgylcheddol a chymdeithasol. Cafodd y Prosiect sgôr o ddaau am yr agweddau eraill.

ofynnol na fydd prosiectau'n gwneud elw am gyfnod penodol yn dilyn taliad olaf y grant.

3.7 Yn ogystal â'r risgiau cynhenid hyn, nododd yr arfarniad a arweiniwyd gan WEFO nifer o risgiau penodol i'r Prosiect. Roedd y rhain yn cynnwys:

- a** Risgiau technegol yn gysylltiedig â dyluniad ac adeilad arfaethedig y cyfleuster - gan gynnwys defnyddio technoleg ailgylchredeg ar y tir nad oedd wedi'i brofi ar y raddfa hon; hidlo drwy wlyptir halwynog, sef system a ddefnyddir ar gyfer dŵr croyw ond nid ar gyfer dŵr y môr; anawsterau posibl gydag iechyd y pysgod a chlefydau'n deillio o ffermio dwys; yr angen am drydan i gynnal gweithrediad parhaus y gwaith.
- b** Risgiau ariannol - gan gynnwys swm sylweddol o fuddsoddiad cyfalaf, yn arbennig yn ystod dwy flynedd gyntaf y Prosiect, a'r cyfnod ad-dalu maith; costau uchel cynhyrchu; a chynhyrchu ar raddfa fawr sy'n ofynnol i gefnogi'r lefelau refeniw a amlinellir yn y cynllun busnes.
- c** Risgiau'r farchnad - lefelau ansicr o alw am bysgod wedi'u ffermio'n ddwys; cywirdeb y rhagamcanion o'r galw; a chystadleurwydd prisiau.
- ch** Risgiau'n gysylltiedig ag allbwn - y byddai unrhyw swyddi a gâi eu creu naill ai'n swyddi technegol, yn debygol o gael eu llenwi gan bobl o'r tu allan i Gymru, neu'n swyddi heb lawer o sgiliau, ac y byddai'r gost gyffredinol fesul swydd yn uchel iawn.
- d** Risgiau o ran canlyniadau - na fyddai'r elw a'r arbenigedd yn aros yng Nghymru, ac na fyddai gwaith prosesu yn y dyfodol wedi'i leoli'n lleol o bosibl.
- dd** Risg caffael - yn deillio o ymarfer caffael tendr unigol gan y prif gyflenwr.

3.8 Roedd y llythyr cynnig grant yn cynnwys darpariaethau i gwmpasu diffygion mewn arian preifat a chynnydd yn y gost, sy'n helpu i liniaru rhai o'r risgiau hyn. Fodd bynnag, ni nodwyd y risgiau'n deillio o'r ffaith bod cysylltiad agos rhwng y cyflenwr (IAT) a Selonda UK. Hefyd, er bod Llywodraeth Cymru wedi nodi bod y swm mawr o arian grant a oedd yn cael ei fuddsoddi mewn un prosiect yn wendid sylweddol arall, ni chafodd y risg hon ei chynnwys yn yr arfarniad. Yn ogystal, ni chafodd yr holl risgiau a nodwyd eu hadlewyrchu'n ddigonol yn y meini prawf sgorio. Er enghraifft, mae cost allbwn y prosiect fesul uned, megis y gost fesul swydd, yn elfen allweddol wrth asesu gwerth am arian. Er bod hyn yn cael ei gydnabod yn un o risgiau'r prosiect, nid oedd costau allbwn fesul uned yn rhan o'r meini prawf sgorio a ddefnyddiwyd i arfarnu'r Prosiect.

3.9 Ym mis Medi 2003, ar ôl iddo gael ei gymeradwyo, cynhaliodd WEFO adolygiad mewnol rheolaidd o'r Prosiect. Crynhodd adroddiad yr adolygiad sefyllfa'r Project ar y pryd, gan gynnwys y broses gwneud cais, newidiadau i gyllid, arfarniadau economaidd a thechnegol, a hefyd ystyriaethau gwerth am arian. Roedd yr adran ar werth am arian yn cynnwys y canlynol: 'This Project could be viewed as a straightforward grant support to a commercial enterprise... On those kinds of grounds this Project would represent a very low value for money score... The aim here is to support the development of a new high technology industry that could attract further inward investment... With that aim in mind the conventional measures for value for money no longer apply... a comprehensive measure of the risk has been made and the conclusion reached that the Project did represent value for money - at the time of the decision to give full approval.'

Gan mai dyma'r prosiect mwyaf yn y cynllun grant, roedd y penderfyniad i roi arian grant i Fferm Bysgod Penmon yn lleihau'r risg na fyddai arian yr UE yn cael ei wario

3.10 Roedd y risg na fyddai digon yn tanysgrifio i'r rhaglen grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn 2000-2006, a'r posibilrwydd o golli arian yr UE, yn ystyriaeth yn y penderfyniad i gymeradwyo arian grant ar gyfer y Prosiect. Roedd y dyraniad arian grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd cychwynnol i Gymru yn £9 miliwn. Yn ystod rhaglen yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, rhyddhawyd £7 miliwn o arian Ewropeaidd ychwanegol. Pan oedd WEFO yn ystyried cais Selonda UK mewn perthynas â Fferm Bysgod Penmon, roedd pryderon na fyddai digon yn gwneud cais i'r rhaglen Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd oherwydd y nifer fach o geisiadau grant a oedd yn dod i law a'u gwerth isel. Byddai'n rhaid dychwelyd unrhyw arian nas defnyddiwyd i'r UE ar ddiwedd y rhaglen. Mewn papur i gyfarfod Partneriaeth Bwyd-Amaeth Llywodraeth Cymru¹³ dyddiedig 10 Gorffennaf 2001, fis ar ôl i Selonda UK wneud ei gais, roedd datganiad i'r perwyl bod risg wirioneddol na fyddai digon yn tanysgrifio i'r rhaglen Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd. Dywedwyd y dylid osgoi tanwariant o'r Gronfa ar ddiwedd y rhaglen ar bob cyfrif.

3.11 Nododd adroddiad monitro'r rhaglen ar gyfer mis Rhagfyr 2001 fod y gyllideb gyfan bron heb ei dyrannu oherwydd dechrau araf gyda'r rhaglen Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd. Dywedwyd fod WEFO yn bwriadu unioni hyn yn 2002 ac roedd ceisiadau am brosiectau ar y gweill a oedd yn gwneud cais am gyfanswm o £6.8 miliwn mewn grantiau.¹⁴ Yn y 12 mis ar ôl i'r grant ar gyfer Fferm Bysgod Penmon gael ei gymeradwyo ym mis Gorffennaf 2002, dyfarnwyd wyth grant arall, gan wneud cyfanswm o £1.74 miliwn. Yn y pen draw, dyrannwyd £16.3 miliwn mewn grantiau ar draws 46 o brosiectau a gymeradwywyd, ac o blith y rhain y grant o £3.6 miliwn ar gyfer Fferm Bysgod Penmon oedd y mwyaf.

3.12 O fewn rhaglen gyffredinol y Cronfeydd Strwythurol Ewropeaidd ar gyfer 2000-2006, yr oedd Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn rhan ohono, rhoddodd WEFO sylw penodol i fonitro perfformiad yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd oherwydd roedd yn cydnabod y byddai unrhyw lithriad mewn perthynas ag un neu ddau o'r prosiectau mawr a oedd yn cael yr arian hwnnw yn cael effaith anghymesur.¹⁵ Dywedodd adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol mewn adroddiad ar Gronfeydd Strwythurol yn 2002 fod WEFO yn dibynnu ar lond llaw o brosiectau dyframaethu i fwrw ati'n gyflym er mwyn osgoi gorfod dadymrwymo £1.4 miliwn o grant ar 31 Rhagfyr 2002.¹⁶

¹³ Papur gan Is-grŵp Pysgodfeydd y Bartneriaeth Bwyd-Amaeth, a baratowyd ar gyfer cyfarfod y Bartneriaeth Bwyd-Amaeth ar 10 Gorffennaf 2001. Roedd y bartneriaeth yn goruchwyllo'r rhaglen Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd ond nid oedd yn ymwneud â chymeradwyo grantiau ar gyfer prosiectau unigol.

¹⁴ Adroddiad cynnydd chwarterol y Cynulliad Cenedlaethol ar raglenni'r Cronfeydd Strwythurol, Rhagfyr 2001. Roedd y prosiectau 'ar y gweill' yn cynnwys y £3.6 miliwn o grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a ddyfarnwyd wedyn i brosiect Fferm Bysgod Penmon, ym mis Gorffennaf 2002.

¹⁵ Adroddiad cynnydd chwarterol y Cynulliad Cenedlaethol ar raglenni'r Cronfeydd Strwythurol, Mawrth 2002.

¹⁶ Adroddiad cenedlaethol y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, *European Union Structural Funds - Maximising the Benefits for Wales*, 2002

Roedd cymeradwyo'r grant yn amodol ar amodau cyffredinol y cynllun ariannu, nad oeddent yn ddigon penodol i adlewyrchu risgiau penodol y Prosiect a'r chymhlethdod technegol

3.13 O dan gynllun grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, roedd yn ofynnol i'r sector preifat gyfrannu isafswm o 40 y cant o wariant cymwys o leiaf, gallai'r Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd gyfrannu uchafswm o 35 y cant, ac roedd yn rhaid darparu isafswm o bump y cant gan arian cyfatebol arall o'r sector cyhoeddus. Gwerthusodd y Bartneriaeth Strategaeth Asedau Gwledig y cais am grant ym mis Chwefror 2002¹⁷ a chymeradwywyd grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd o £3.6 miliwn gan WEFO ym mis Gorffennaf 2002. Roedd y grant yn cynrychioli 35 y cant o'r £10.3 miliwn o wariant y prosiect sy'n gymwys o dan y cynllun. Nododd y llythyr cynnig grant bod y grant a ddyrannwyd wedi'i gyfrifo fel yr isafswm yr oedd ei angen ar y Prosiect i lwyddo. Yn wreiddiol, byddai'r arian cyhoeddus ychwanegol yn cynnwys grant o £50,000 gan Gyngor Sir Ynys Môn a £464,000 o arian cyfatebol gan Lywodraeth Cymru, a oedd wedi'i gymeradwyo gan yr Uned Polisi Pysgodfeydd. Byddai'n ofynnol cael £6.2 miliwn o gyllid preifat i gwmpasu'r gweddill.

3.14 Roedd y llythyr cynnig grant yn amlinellu swm y grant a'r amodau a oedd yn gysylltiedig ag ef, ac roedd yr amodau i gyd fwy neu lai'n amodau generig i grantiau a ddyfernir o dan y cynllun Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd. Cynhwyswyd un amod arbennig yn ymwneud â therfynau elw. Nid oedd yr amod arbennig hwn yn cael ei gymhwyso i brosiectau'r Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd bob tro, yn arbennig

prosiectau bach. Ac eithrio'r amod arbennig hwn, ni chafodd amodau grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd ar gyfer Fferm Bysgod Penmon eu teilwra i fynd i'r afael â maint na chymhlethdod technegol y Prosiect na'r risg benodol a nodwyd yn ystod y broses arfarnu. Roedd prif amodau'r grant fel a ganlyn:

- a** rhaid defnyddio'r grant at ddibenion y Prosiect y mae wedi'i gymeradwyo ar ei gyfer;
- b** ar gyfer prosiectau buddsoddi cyfalaf, dylai'r buddsoddiad arfaethedig mewn adeiladu a chyfarpar fod yn unol â'r rhestr gwariant yn y llythyr cynnig grant, a rhaid eu cwblhau'n llawn;
- c** am gyfnod cadw asedau o bum mlynedd, rhaid i asedau gael eu cadw mewn cyflwr da a'u defnyddio at y dibenion y rhoddwyd y grant ar eu cyfer (ar gyfer Fferm Bysgod Penmon roedd y cyfnod hwn yn parhau hyd 31 Rhagfyr 2013);
- ch** rhaid cadw cofnodion ar gyfer pob gwariant cymwys am dair blynedd ar ôl y taliad terfynol;
- d** rhaid i'r cynllun gydymffurfio â gofynion cyhoeddusrwydd y CE, a chydabod cymorth y CE a Llywodraeth Cymru, er enghraifft ar blaciau a byrddau hysbysebu, mewn deunyddiau cyhoeddusrwydd a gwybodaeth, ac mewn datganiadau i'r wasg;
- dd** yr amod arbennig na ddylai derbynnydd y grant wneud elw nes bod y gwaith yn ei bedwaredd flwyddyn, ac wedi hynny rhaid cyfyngu'r elw i ganran benodol o'r trosiant, a byddai unrhyw elw'n fwy na hynny yn galluogi Llywodraeth Cymru i adfachu grant sy'n cyfateb i 35 y cant o'r elw gormodol.

¹⁷ Rhoddodd y Bartneriaeth Strategaeth Asedau Gwledig gyngor i WEFO ar sut yr oedd y prosiect arfaethedig yn cydweddu'n strategol ag amcanion y cynllun ariannu, fel rhan o broses werthuso'r cais am grant. WEFO wnaeth y penderfyniad terfynol ar arian grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd.

3.15 Mynegwyd yr ‘allbynnau targed’ ar gyfer y Prosiect yn y llythyr cynnig grant fel datblygiad dyfrol a chreu 30 o swyddi. Noda fersiwn terfynol y llythyr cynnig grant, dyddiedig 30 Awst 2007¹⁸: ‘Specifically, grant is offered on condition that the Project delivers its aims and produces the agreed quantified targets and pattern of expenditure...’ and that ‘WEFO is under no obligation to pay more than 95% of the FIG grant specified until the project has been completed to its satisfaction...’¹⁹ Roedd Atodiad B i'r llythyr yn cynnwys amodau cyffredinol ac amod arbennig (yn ymwneud ag elw) y grant, gan nodi y gellid cadw'r grant yn ôl neu ei adfachu, yn gyfan gwbl neu'n rhannol:

- a** os nad yw'n cael ei ddefnyddio at ddibenion y Prosiect;
- b** os yw WEFO yn ystyried bod dyfodol y Prosiect mewn perygl;
- c** os canfyddir yn ddiweddarach bod unrhyw wybodaeth yn y cais neu mewn gohebiaeth ategol yn sylweddol anghywir neu'n anghyflawn;
- ch** os gwneir cynnydd anfoddhaol tuag at gwblhau'r Prosiect neu fodloni'r allbynnau targed.

3.16 Nododd y llythyr cynnig grant y dylai'r Prosiect gael ei gwblhau ar sail y manylion a amlinellwyd yn y cais. Fodd bynnag, ni chynhwyswyd disgrifiadau cyffredinol o'r gwaith, y gwlyptir a'r tirlunio yn y cais am grant a'r dogfennau ategol yn y manylebaw technegol, ac nid oedd amodau'r grant yn rhwymo'r ymgeisydd i gyflawni'r Prosiect yn unol â'i honiadau a'i haeriadau. Yn ogystal, roedd dogfennau'r cais yn cynnwys datganiadau am agweddau ar y fferm bysgod

nad oeddent wedi'u cynnwys yn y gwariant a gymeradwywyd ar gyfer y Prosiect, fel tirlunio a phlannu. Felly, nid oedd cwblhau'r gwaith hwn yn un o amodau grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd

3.17 Roedd honiadau ecolegol ac amgylcheddol Selonda UK mewn perthynas â'r fferm bysgod yn ddylanwadol o ran sicrhau arian grant ar gyfer y Prosiect oherwydd iddynt gyfrannu at y sgôr uchel a gafodd yr agweddau amgylcheddol yn yr arfarniad technegol o'r cais am grant. Byddai cynnwys holl agweddau arwyddocaol ac amgylcheddol sensitif y fferm bysgod o fewn y Prosiect, eu nodi yn yr amodau grant a'u monitro wedi lleihau'r tebygolrwydd y byddai problemau fel y rhai a welwyd wedi codi.

3.18 Roedd yr amodau grant yn ei gwneud yn ofynnol i'r holl drwyddedau a chaniatadau fod ar waith ond nid oedd yn ei gwneud yn ofynnol i'r Prosiect gael ei gwblhau yn unol â gofynion rheoleiddio manwl. Roedd cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn cynnwys adrannau a oedd yn ei gwneud yn ofynnol i ddangos sut y byddent yn cydymffurfio â gofynion cyfreithiol mewn meysydd fel cydraddoldeb. Fodd bynnag, yn debyg i gynlluniau ariannu eraill, nid oedd y llythyr cynnig grant yn cynnwys unrhyw ofyniad cyffredinol i dderbynydd y grant gydymffurfio â chyfraith y DU, rheoliadau, trethiant nac ag unrhyw safonau cynnal busnes. Pe bai Llywodraeth Cymru yn gallu datblygu amod y gellid ei orfodi i gwmpasu gofynion o'r fath, byddai ei gynnwys yn helpu i ddiogelu arian cyhoeddus a ddefnyddir ar gyfer prosiectau sy'n cael arian grant. Byddai hefyd yn lliniaru'r risgiau posibl i enw da Llywodraeth Cymru, drwy gysylltiad â chwmnïau nad oeddent yn bodloni amod o'r fath.

¹⁸ Yn ystod y prosiect, roedd angen fersiynau newydd o'r ffurflen gais am grant a'r llythyr cynnig grant oherwydd newidiadau yn y trefniadau ariannu, y proffil gwariant, yr amserlen ar gyfer ei gwblhau, y cynllun busnes a chostau'r prosiect. Nid oedd newid yn y prif allbynnau a'r fanyleb dechnegol.

¹⁹ Llythyr cynnig grant gan WEFO i Selonda UK, 30 Awst 2007, paragraffau 2 a 7

Rhan 4 – Nid oedd gwaith monitro cynnydd Llywodraeth Cymru yn canolbwyntio'n ddigonol ar y risgiau a nodwyd yn ystod arfarniad o'r prosiect

Nid oedd strwythurau a phrosiectau Llywodraeth Cymru ar gyfer prosiectau sy'n cael arian grant yn cefnogi rheoli prosiectau cymhleth yn effeithiol

- 4.1** Sefydlwyd WEFO yn 2000 fel un o asiantaethau gweithredol y Cynulliad Cenedlaethol ac yn 2003 cafodd ei had-drefnu'n is-adran Adran Datblygu Economaidd a Thrafnidiaeth Llywodraeth Cymru. Yn 2013, symudwyd WEFO i fod yn rhan o'r Adran Gyllid a Gwasanaethau Corfforaethol. Roedd WEFO yn gyfrifol am reoli amrywiol gynlluniau grant Ewropeaidd yng Nghymru (ac mae'n parhau i fod yn gyfrifol am hynny). Yn WEFO, roedd gwahanol dimau'n gyfrifol am reoli agweddau ar grantiau'r Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd ac roedd gwahaniad amlwg rhwng eu dyletswyddau. Roedd y Tîm Rheoli Rhaglenni yn rheoli ceisiadau ac arfarnu; roedd y Tîm Rheoli Hawliadau yn ymdrin â hawliadau a thaliadau; ac roedd y Tîm Monitro a Gwerthuso yn rheoli ymweliadau â safleoedd, arolygiadau a monitro allbynnau.
- 4.2** Roedd cymeradwyo arian cyfatebol Llywodraeth Cymru a thaliadau'n cael eu rheoli ar wahân gan yr Uned Polisi Pysgodfeydd, a oedd yn rhan o Adran yr Amgylchedd, Cynllunio a Chefn Gwlad Llywodraeth Cymru ar y pryd. I gefnogi'r broses o reoli arian cyfatebol, roedd yr Uned Polisi Pysgodfeydd yn dibynnu ar arfarniad o'r prosiect a'r gwaith monitro ariannol a wnaethpwyd gan WEFO.
- 4.3** Nid oedd gan Lywodraeth Cymru system rheoli prosiectau integredig gyda chymorth TG ar waith ac roedd yr amrywiol dimau, nad oeddent o dan yr un to, yn cadw eu ffeiliau papur eu hunain. O ganlyniad, roedd y timau'n cyflawni eu swyddogaethau heb unrhyw gysylltiad â'i gilydd i raddau helaeth. Yn achos Fferm Bysgod Penmon, dywedodd Tîm Monitro a Gwerthuso WEFO wrthym nad oedd yn ymwybodol o'r risgiau a nodwyd gan Dîm Rheoli Rhaglenni WEFO yn ystod yr arfarniad o'r Prosiect.
- 4.4** Yn ogystal, mae Swyddogion Llywodraeth Cymru wedi dweud wrthym nad oedd trefniadau effeithiol ar gyfer cyfathrebu a chydgyssylltu rhwng Llywodraeth Cymru a chyrrff rheoleiddio allanol, fel awdurdodau cynllunio ac Asiantaeth yr Amgylchedd, ar waith, a allai fod wedi cryfhau'r camau rheoli risg a gorfodi pe bai gwaith monitro prosiect wedi nodi problemau gyda phrosiect. Lle mae angen trwyddedau a chaniatadau, mae WEFO yn gwirio bod y rhain yn eu lle cyn i'r prosiect gael ei gymeradwyo'n ffurfiol. Fodd bynnag, nid yw'r grantiau'n amodol ar gydymffurfio gyda gofynion penodol cyrrff rheoleiddio eraill. Cyfrifoldeb y cyrrff perthnasol yw monitro a gorfodi gofynion o'r fath ac nid yw WEFO yn derbyn y wybodaeth berthnasol yn rheolaidd ganddynt.

Dyfarnwyd contract y prif gyflenwr i gwmni cysylltiedig heb broses dendro gystadleuol, ac ni roddwyd rheolaethau ar waith i liniaru'r risgiau cysylltiedig

- 4.5** Er mwyn dangos bod gwerth da am arian yn deillio o'r arian grant, nododd gofynion y CE ar gyfer cynllun grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd y dylai rheolau'r CE fod yn berthnasol i gaffael mewn perthynas â phrosiectau sy'n cael arian grant. Mae hyn yn ei gwneud yn ofynnol i gcontractau uwchlaw terfyn penodol gael eu hysbysebu yng Nghyfnodolyn Swyddogol yr Undeb Ewropeaidd. Er nad yw cyrff masnachol y sector preifat yn cael eu cwmpasu gan reolau caffael y CE, disgwylir iddynt ddefnyddio arferion teg ac agored, gan gynnwys tendro cystadleuol, wrth roi contractau a gefnogir gan grantiau'r Cronfeydd Strwythurol.
- 4.6** Roedd prif gyflenwr y Prosiect, IAT, yn rhan o'r un grŵp o gwmnïau (Selonda SA) â derbynnydd y grant, sef Selonda UK; a oedd hefyd yn berchen ar gyfranddaliad bach o IAT²⁰. Gwerth y contract gydag IAT oedd £10.3 miliwn, a oedd yn cynrychioli cost gymwys gyfan y Prosiect gan gynnwys gwaith rheoli, dylunio, gweithgynhyrchu a gosod y prosiect. Dyfarnodd Selonda UK y contract i IAT heb gynnal ymarfer tendro cystadleuol.
- 4.7** IAT hefyd oedd prif gyflenwr prosiect Fferm Bysgod Bluewater, lle roedd yn berchen ar gyfranddaliad o 12.5 y cant. Roedd profiad IAT o ddatblygu systemau ailgylchredeg ar gyfer prosiect Fferm Bysgod Bluewater yn ffactor cadarnhaol yn arfarniad WEFO o risg cyflawni'r Prosiect mewn perthynas â phrosiect Fferm Bysgod Penmon, a oedd yn defnyddio'r un dechnoleg ond ar raddfa lawer mwy.
- 4.8** Nododd Selonda UK yn ei gais am grant mai IAT fyddai'r unig gyflenwr. Yn dilyn gwiriadau o reolaethau ariannol ym mis Ebrill 2003, cododd WEFO bryder mewn perthynas â chydymffurfiaeth â rheoliadau caffael y CE. Er mwyn mynd i'r afael â phryderon o'r fath, ym mis Gorffennaf 2002 roedd Selonda UK wedi comisiynu adroddiad gan ymgynghorydd annibynnol i gadarnhau ei honiad bod tendr unigol yn briodol oherwydd natur dechnegol gymhleth y Prosiect. Derbyniodd WEFO gasgliad yr adroddiad mai dim ond IAT a allai ddarparu'r arbenigedd technegol yr oedd ei angen, gan olygu nad oedd angen proses dendro gystadleuol. Nid oedd proses dendro gystadleuol wedi'i dilyn ar gyfer dyfarnu contract Fferm Bysgod Bluewater i IAT am yr un rheswm. Mae absenoldeb tendro cystadleuol yn arwain at risgiau o ddiffyg tryloywder a gwerth gwael am arian, hyd yn oed os nad oes cysylltiad rhwng y cyflenwr a chwmni'r prosiect. Mae tebygolrwydd y risgiau hyn yn cynyddu pan fydd y cyflenwr yn gwmni cysylltiedig.
- 4.9** Roedd y rheolaethau a roddwyd ar waith gan WEFO yn adlewyrchu gofynion y cynllun a oedd ar waith ar y pryd, ond nid oeddent yn rhoi llawer o sicrwydd mewn perthynas â chydymffurfio â'r fanyleb, gwerth am arian, addasu prisiau, elw gormodol a risgiau'n ymwneud â rheoleidd-dra ariannol neu dwyll. Mae'r risgiau hyn yn cynyddu pan fydd dim ond un contract yn cwmpasu'r holl wariant cymwys, a phan fydd y contractwr yn gwmni cysylltiedig. Cafodd y berthynas rhwng Selonda UK, fel derbynnydd y grant, ac IAT, fel y contractwr, ei chydabod yn ystod yr arfarniad o'r Prosiect. Fodd bynnag, ni phennwyd unrhyw amodau na rheolaethau penodol ar gyfer y grant i leihau'r risgiau sy'n codi yn sgil caffael drwy dendr unigol gan gwmni cysylltiedig. Nid aeth y gwiriadau gan WEFO na chan archwilwyr allanol derbynnydd y grant ar daliadau y tu hwnt i'r anfonebau a

20 Noda Adroddiad Blynyddol 2004 Selonda SA y berthynas rhwng ei is-gwmnïau, gan gynnwys perchnogaeth Selonda UK o 25 y cant o IAT Ltd.

anfonwyd gan IAT at Selonda UK. Ni chafodd y trafodion rhwng IAT a'i gyflenwyr eu gwirio, ac nid oedd anfonebau IAT i Selonda UK yn cynnwys dadansoddiad manwl o'r hyn yr oedd yr anfonebau'n ei gwmpasu.

Roedd proses gadarnhau ceisiadau am grant WEFO yn canolbwyntio'n bennaf ar wirio bod ffigurau gwariant y Prosiect yn gywir ac fel y cytunwyd, yn hytrach nag ar reoli risg neu werth am arian

4.10 Mae gan WEFO gyfrifoldeb, ar ran Llywodraeth Cymru, i reoli taliadau grant i'r dderbynnydd a chadarnhau bod gwariant y prosiect yn unol â'r proffil y cytunwyd arno a'r dibenion y cafodd y grant ei wneud ar eu cyfer. Cafodd y Prosiect ei ariannu o dan gynllun Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd 2000-2006, a ddaeth i ben yn 2009. Roedd y prosiect yn destun system arolygu a oedd yn berthnasol i raglenni Cronfeydd Strwythurol yr UE 2000-2006, lle roedd pob cais am grant yn cael ei wirio gan staff WEFO i sicrhau ei fod yn gyflawn a heb ei gam-ddatgan. Roedd gwiriadau WEFO mewn perthynas â thalu rhandaliadau grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn canolbwyntio ar gymhwysedd y gwariant a ariennir gan y grant, darparu arian cyfatebol preifat, cydymffurfiaeth â rheoliadau caffael yr UE, a chyflawnder ariannol (hynny yw bod swm llawn y grant wedi'i gytuno a'i hawlio yn ystod y prosiect).

4.11 Roedd gan WEFO dri dull o gadarnhau fod prosiectau'n cydymffurfio'n llawn â'r rheoliadau a bod swm cywir y grant yn cael ei hawlio:

- a** archwiliad blynyddol o bob prosiect gan gyfrifydd annibynnol, a gyflogwyd gan dderbynnydd y grant, i gadarnhau fod y gwariant a hawliwyd yn ystod y cyfnod yn gymwys, yn ddilys ac wedi'i ddatgan yn gywir;
- b** ymweliadau monitro â sampl o brosiectau i gadarnhau bod gan dderbynnydd y grant reolaethau ariannol a rheoli ar waith (yn unol â rheoliadau'r UE) i gadarnhau fod y gwariant a hawliwyd yn gysylltiedig â'r nwyddau a'r gwasanaethau a ddarparwyd;²¹
- c** archwiliadau o sampl o brosiectau, gan swyddogion Llywodraeth Cymru ar ran y CE, i wirio bod y prosiectau'n cydymffurfio â rheoliadau'r UE ar gymhwysedd gweithgareddau, arian cyfatebol, gwariant, cyhoedduswydd a chaffael.

4.12 Roedd y rheolaethau hyn yn canolbwyntio ar y risg y byddai hawliadau'n cynnwys gwall ariannol neu ar nodi diffyg cydymffurfiaeth â rheoliadau'r UE. Byddai gwallau'n ymwneud â diffyg cydymffurfiaeth wedi arwain at adfachu'r grant pe bai archwilwyr y CE yn canfod gwallau o'r fath. Roedd cyfarwyddiadau WEFO ar gyfer adrodd i gyfrifwyr (sy'n gyfrifol am ddarparu tystysgrifau archwilio i gefnogi hawliadau am grant) yn cynnwys prawf i gadarnhau bod y prosiect a gwblhawyd yr un fath â'r prosiect a gymeradwywyd yn wreiddiol, ond nid oedd rhagor o ganllawiau ar i ba raddau yr oedd angen i'r gwaith gadarnhau a oedd yr amod hwn yn cael ei fodloni.

4.13 Roedd disgwyl i dderbynwyr grant gyflwyno hawliadau chwarterol am grant yn erbyn gwariant cymwys y prosiect, yn unol â phroffil a gytunwyd ac a nodwyd yn y cynnig grant. Roedd proses gadarnhau hawliadau am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd WEFO yn seiliedig ar ardstyad,

²¹ Ar hyn o bryd, yn WEFO, mae ffocws ariannol i'r gwiriadau hyn ond er mwyn cryfhau proses gwerthuso prosiectau a monitro'i hagweddau technegol, mae wrthi'n cyflwyno gwell trefniadau ar gyfer manteisio ar arbenigedd technegol.

fel rheol gan archwilwyr allanol derbynnydd y grant, bod y gwariant cymwys wedi cael ei wario. Byddai derbynnydd grant yn cyflwyno ffurflen hawlio i WEFO yn nodi faint o wariant gymwys a wariwyd. Byddai WEFO yn gwirio bod yr hawliadau o dan y penawdau gwariant cymwys, o fewn y symiau y cytunwyd arnynt ac yn cyd-fynd â'r proffil gwariant disgwylidig. Yna, byddai archwilwyr penodedig derbynnydd y grant yn cyfateb anfonebau gan contractwyr a chyflenwyr gyda thaliadau mewn cyfriflenni banc, ac yn cyhoeddi tystysgrif archwilio flynyddol. Bwriad y dystysgrif archwilio oedd rhoi sicrwydd bod yr hawliadau'n adlewyrchu'r gwariant gwirioneddol, o fewn symiau a chategoriâu a nodwyd yn y cynnig grant. Nid oedd y broses i gadarnhau hawliadau am grant ac ardystiad drwy archwiliad yn cynnwys gwiriadau penodol bod nwyddau a gwasanaethau wedi'u darparu neu bod asesiadau ffisegol wedi cael eu hadeiladu, na bod prosiectau wedi'u cwblhau yn unol â disgrifiadau y cytunwyd arnynt yn y cais a'r dogfennau ategol.

4.14 Ymwelodd swyddogion WEFO â'r safle bob chwarter i fonitro cynnydd gyda'r prosiect fferm bysgod. Diben yr ymweliadau â'r safle oedd:

- a** gwirio bod y prosiect wedi'i gwblhau yn unol â'r llythyr cymeradwyo;
- b** gwirio bod y systemau rheoli ac ariannol yn gadarn;
- c** cadarnhau cymhwysedd y gwariant a'r allbynnau a gyflawnwyd;
- ch** gwirio cydymffurfiaeth â gweithdrefnau rheoli contractau;
- d** gwirio bod cyhoeddusrwydd wedi'i roi 'r prosiect yn unol â chanllawiau'r CE;

dd gwirio bod unrhyw amrywiadau i'r Prosiect yn angenrheidiol a'u bod o fewn gofynion y cynllun grant.²²

4.15 Nododd yr ymweliadau hyn rai problemau gyda chadw cofnodion ariannol; diffyg polisi cydraddoldeb; ac nad oes mynediad i'r anabl i'r cyfleuster wedi'i adeiladu. Nododd yr ymweliadau hefyd fod y Prosiect ar ei hôl hi o ran ei gynnydd a dechreuodd WEFO bryderu na fyddai swm llawn y grant yn cael ei hawlio o fewn cyfnod y cynllun ariannu. Mewn ymateb i'r cynnydd araf yn erbyn y gwariant y cytunwyd arno a'r proffil hawliadau, cynyddodd amllder yr ymweliadau monitro o ymweliadau chwarterol i ymweliadau misol.

4.16 Mae ffeiliau prosiect WEFO yn cynnwys dogfennau sy'n cofnodi trafodaethau rhwng Selonda UK a swyddogion WEFO yn ystod yr ymweliadau â'r safle ynghylch treialon hidlo a phroblemau gyda'r cyflenwad trydan. Hefyd roedd gohebiaeth gyson rhwng Selonda UK a WEFO mewn perthynas â chynnydd y prosiect, trefniadau ariannu, anawsterau yn ystod y gwaith adeiladu a phrofi'r gwaith a'r gwlyptir artiffisial, a phroblemau gyda'r cyflenwad pŵer. Yn ystod gwerthusiad technegol o'r cais am grant, nodwyd risgiau mewn perthynas â thechnoleg ailgylchredeg, y gwlyptir halwynog a'r galw am gyflenwad trydan yn y gwaith. Fodd bynnag, ni chafodd y risgiau hyn eu hadlewyrchu'n benodol yn amodau'r grant. Nid oedd swyddogion WEFO a oedd yn ymweld â'r safle yn ymwybodol o'r risgiau a nodwyd yn ystod gwerthusiad technegol o'r cais; ac roeddent yn canolbwyntio ar y gwiriadau ariannol sydd eu hangen gan y cynllun grant, yn hytrach na rheoli risg neu werth am arian.

22 Roedd y swyddogaethau hyn wedi'u rhannu ymysg gwahanol dimau WEFO.

Cytunodd WEFO i amrywiadau i ffynonellau ariannu'r Prosiect a'r terfynau amser ar gyfer cwblhau ac roedd yn gyfrifol am fonitro cynnydd, ond nid oedd gwirio cydymffurfiaeth o fewn gofynion rheoleiddio penodol cylch gwaith WEFO

- 4.17** Mae hysbysu WEFO am newidiadau sylweddol i'r Prosiect yn un o ofynion y llythyr cynnig grant. Lle y bwriadwyd amrywio'r Prosiect yn sylweddol, mewn perthynas ag ariannu, y dyddiad cwblhau, costau a hawliadau a gymeradwywyd, gofynnwyd am gais diwygiedig am grant i'w gymeradwyo.
- 4.18** Rhwng mis Mehefin 2001 a mis Awst 2007, cyflwynodd Selonda saith fersiwn o'r ffurflen gais am grant. Ym mis Medi 2002, roedd y Cwmni wedi hysbysu WEFO y byddai cynlluniau gwreiddiol y Prosiect i gynhyrchu lledod Ffrengig yn cael eu newid ac y byddai'n cynhyrchu draenogiaid y môr. Ym mis Chwefror 2005 cyflwynodd Selonda UK gynllun busnes diwygiedig i WEFO, yn adlewyrchu'r newid o ffermio lledod Ffrengig i ffermio draenogiaid y môr gan ddarparu rhagamcanion ariannol wedi'u diweddarau a oedd yn dangos y cynnydd yng nghostau'r Prosiect, y newidiadau mewn trefniadau ariannu a gwell llif arian yn deillio o gylch tyfu byrrach draenogiaid y môr o gymharu â lledod Ffrengig (12 mis yn hytrach na 36 mis).
- 4.19** Dull WEFO yw gweithio gyda derbynwyr grant lle bynnag y bo'n bosibl i fynd i'r afael ag unrhyw broblemau sy'n codi wrth gyflawni'r prosiect. Yn achos Fferm Bysgod Penmon, er mwyn osgoi peri i'r Prosiect fethu a'r posibilrwydd o golli buddsoddiad cyhoeddus

a phreifat yn y gwaith, cymeradwyodd WEFO newidiadau i ddyddiad cau'r Prosiect, yr amserlen hawliadau, y ffynonellau ariannu a'r costau, a oedd wedi'u hadlewyrchu mewn newidiadau i'r ffurflen gais am grant a'r llythyr cymeradwyo. Cytunodd WEFO hefyd i'r newid o gynhyrchu lledod Ffrengig i gynhyrchu draenogiaid y môr. Fodd bynnag, arhosodd y prif destun ar y ffurflen gais a'r dogfennau ategol yn ddigyfnewid; gan gynnwys disgrifiadau o'r gwaith, y gwlyptir a'r tirlunio yn ogystal â chyfeiriadau at gynhyrchu lledod Ffrengig. Nid oedd amcan y Prosiect wedi newid ychwaith.

- 4.20** Disgrifiwyd amcanion y Prosiect fel 'allbynnau targed' yn y llythyr cynnig grant. Cyflawni datblygiad dyframaethu (fferm bysgod) a chreu 30 o swyddi oedd yr allbynnau hyn. Dywedodd Llywodraeth Cymru wrthym nad oedd WEFO fel arfer yn ystyried cyrraedd allbynnau targed yn un o 'amodau' arian grant ac felly ni fyddai fel rheol yn adennill grant pe na bai nifer y swyddi a bennwyd yn darged yn cael eu creu, er enghraifft. Os bydd problemau'n dod i'r amlwg gyda phrosiectau yn hwyr yn y dydd, prin yw opsiynau gorfodi WEFO. Gall ddal taliad o hawliadau presennol yn ôl, gall atal rhagor o daliadau neu, mewn achosion difrifol lle nad yw'r derbynnydd wedi gweithredu'n ddidwyll neu lle mae wedi bod yn dwyllodrus, gallant ganslo'r prosiect cyfan a gofyn am ad-daliad o'r grant. Mae WEFO yn fodlon bod y fferm bysgod wedi cyflawni ei hallbynnau a bod elfennau hanfodol y Prosiect wedi'u cyflawni.
- 4.21** Cafodd y rhan fwyaf o brosiectau a ariannwyd o dan raglenni Cronfeydd Strwythurol yr UE 2000-2006 lai na £1 miliwn. Mae'r symiau cymharol fach o arian grant yn golygu nad oedd prosiectau fel rheol yn cael eu profi'n fanwl yn erbyn eu manylebau. Roedd WEFO yn canolbwyntio ar sicrhau cydymffurfiaeth â fframwaith rheoleiddio yr UE, sy'n mynnu bod

targedau gwariant yr UE yn cael eu cyrraedd a bod allbynnau'n cael eu cofnodi'n llawn ac yn unol â'r targed. Yn y llythyr cynnig grant nodwyd categorïau gwariant sy'n gymwys i'w hariannu, fel 'cyflenwad pŵer' a 'gwlyptiroedd', ond ar eu pen eu hunain roedd y categorïau'n rhy gyffredinol i fod yn sail ar gyfer monitro cwblhau'r prosiect yn ôl y disgrifiadau a gynhwyswyd yn y cais a'r dogfennau ategol.

- 4.22** Lle roedd amrywiadau'n codi o fewn categorïau gwariant a gymeradwywyd, nid oedd WEFO yn credu bod y rhain yn ddigon sylweddol i ofyn am gais a chymeradwyaeth diwygiedig a mabwysiadwyd dull mwy anffurfiol. Dengys llythyrau, negeseuon e-bost a nodiadau o ymweliadau â'r safle fod WEFO wedi cael ei hysbysu pan ddatgelwyd problemau yn sgil profion a'r defnydd gweithredol o'r systemau ailgylchredeg a hidlo. Llwyddodd Selonda UK i addasu'r systemau hyn i ategu'r gwelyau cyrs gyda sachau hidlon ond ni chofnododd WEFO yn ffurfiol ei fod wedi cymeradwyo'r newidiadau hyn.
- 4.23** Cyfrifoldeb y cyrff perthnasol yw monitro a gorfodi cydymffurfiaeth â gofynion rheoleiddio yr awdurdod cynllunio ac Asiantaeth yr Amgylchedd ac nid yw'n rhan o'r broses monitro grant. Oherwydd lleoliad y fferm bysgod mewn ardal o harddwch naturiol eithriadol, codwyd amrywiol bryderon yn ystod cam ymgynghori'r broses cael caniatâd cynllunio. Roedd y rhain yn cynnwys pryderon ynghylch y cyflenwad trydan, yr effaith weledol, y sŵn, yr arogleuon a'r llygredd. Roedd y caniatâd cynllunio yn ei gwneud yn ofynnol i Selonda UK ddarparu cynlluniau manwl ar gyfer tirlunio a chreu'r arglawdd arfordirol, ac y dylid cwblhau'r gwaith unol â'r cynlluniau. Hyd yma, nid yw'r gwaith hwn, nad oedd yn rhan o'r Prosiect a gafodd arian grant, wedi'i gwblhau. Yn y caniatâd cynllunio ar gyfer y fferm bysgod, nodwyd y byddai angen

caniatâd ar wahân ar gyfer y cyflenwad trydan ond ni wnaethpwyd hyn yn un o amodau'r caniatâd. Nid oedd unrhyw amodau penodol yn gysylltiedig â'r caniatâd cynllunio i fynd i'r afael â phroblemau posibl yn ymwneud â sŵn neu niwsans, er gwaetha'r ffaith bod y fferm bysgod ar raddfa ddiwydiannol a'i bod wedi'i lleoli mewn ardal gadwraeth.

- 4.24** Roedd trwyddedau Asiantaeth yr Amgylchedd ar gyfer y fferm bysgod yn cynnwys gofynion clir i fynd i'r afael â risgiau lygredd. Roedd y rhain yn cynnwys agweddau ar adeiladu'r bibell mewnlif ac all-lif, gofynion monitro o ran y gollyngiadau a lefelau'r llygryddion a ganiateir. Yn y dystiolaeth a roddwyd yn y llys yn ystod erlyniad llwyddiannus Asiantaeth yr Amgylchedd yn erbyn Selonda UK, dywedwyd nad oedd elfennau allweddol y fferm bysgod, gan gynnwys y bibell all-lif, gwelyau cyrs y gwlyptir a'r system ddraenio, yn gweithredu'n effeithiol a bod y ffactorau hyn, ynghyd â methiannau i fodloni gofynion penodol y drwydded gollyngiadau, wedi cyfrannu at y llygredd.

Rhan 5 – Mae'r system ariannu ar gyfer grantiau Ewropeaidd wedi cael ei chryfhau yn ystod y blynyddoedd diwethaf ac, o ganlyniad, mae'r trefniadau ar gyfer rheoli prosiectau cymhleth wedi gwella

Mae rhai o'r gwendidau rydym wedi'u nodi yn y ffordd y rheolwyd y buddsoddiad cyhoeddus yn Fferm Bysgod Penmon gan Lywodraeth Cymru yn dangos rhai o'r diffygion ehangach yn y system rheoli grantiau a oedd yn bodoli ar y pryd

5.1 Mae'r grantiau a roddir gan gyrff cyhoeddus yn cael eu cwmpasu gan gyfraith weinyddol, sy'n llywodraethu camau cyrff cyhoeddus wrth arfer eu swyddogaethau. Mae grant yn cynrychioli anrheg neu rodd, ac mae'n llai gorfodadwy na contract. Nid oes gan gyllidwr hawl i gael unrhyw beth yn gyfnewid am grant, ond gall y cytundeb grant gynnwys termau ac amodau sy'n pennu sut y dylid gwario'r grant.

5.2 Yn 2002, edrychodd y Swyddfa Archwilio Genedlaethol ar y ffordd yr oedd grantiau a ariannwyd gan yr UE yn cael eu rheoli yng Nghymru.²³ Daeth yr adroddiad i'r casgliad fod gweithdrefnau arfarnu prosiectau WEFO yn gadarn ar y cyfan, ond y gallent fod yn fwy soffistigedig o ran asesu'r angen am y prosiect, gwerth ychwanegol, risg a gwerth am arian. Argymhellodd yr adroddiad y dylai WEFO wneud mwy i :

- a** asesu gwerth ychwanegol (y manteision ychwanegol a gynnigir gan y prosiectau) drwy ganolbwyntio ar feysydd risg a sicrhau bod pob ochr yn ymwybodol o'r gofynion;
- b** ailedrych ar ei threfniadau ar gyfer bodloni ei hun ynghylch gwerth am arian prosiectau, gan gynnwys gofyn am welliannau yn nigonolrwydd y wybodaeth mewn ceisiadau y mae penderfyniadau'n seiliedig arnynt;
- c** sicrhau bod ymgeiswyr yn nodi'r risgiau sy'n gysylltiedig â phrosiectau a sut y cânt eu rheoli;
- ch** cynnwys asesiadau manylach o'r angen am y prosiect a'i ansawdd yn y meini prawf ar gyfer dethol prosiectau.

5.3 Gellir gweld llawer o'r diffygion a nodwyd gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn y Prosiect. Yn ogystal, nododd adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol hefyd wendidau yn asesiadau WEFO o allbynnau'r prosiect, gan gynnwys cost fesul swydd. Nododd yr adroddiad fod Cymru yn cymharu'n anffafriol â rhannau eraill o'r DU sy'n elwa ar Gronfeydd Strwythurol yr UE, fel Cernyw, lle y defnyddiwyd dangosyddion fel costau uned a nifer y swyddi a grëwyd yn ehangach wrth asesu prosiectau.

²³ Adroddiad y Swyddfa Archwilio Genedlaethol, *European Union Structural Funds – Maximising the Benefits for Wales, 2002*

5.4 Mewn adroddiad dilynol gan y Swyddfa Archwilio Genedlaethol yn 2004 nodwyd rhai gwelliannau ym mhroses rheoli grantiau WEFO. Fodd bynnag, awgryma gwendidau a nodwyd mewn adroddiadau wedyn gan Swyddfa Archwilio Cymru nad oedd y gwelliannau'n ddigonol i ddatrys yr holl broblemau a gododd yn sgil rhoi arian cyhoeddus i Fferm Bysgod Penmon.

5.5 Yn 2011 edrychodd Swyddfa Archwilio Cymru ar y ffordd yr oedd grantiau'n cael eu rheoli yng Nghymru.²⁴ Tynnodd yr adroddiad ar ganfyddiadau o 18 o adroddiadau ar faterion yn ymwneud â grantiau a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru rhwng 2005 a 2011. Canfu'r adroddiad fod gweinyddu'r grantiau yng Nghymru yn ddrud a nododd wendidau cyffredin o ran y ffordd y rheolwyd grantiau, o ran dysgu o brofiad, ac o ran mynd i'r afael â pherfformiad gwael derbynyddion grant o ran cyflawni prosiectau sy'n cael arian grant. Yn benodol, canfu'r adroddiad:

- a** wendidau o ran y ffordd y mae cyllidwyr grant yn diffinio amcanion eu cymorth i brosiectau;
- b** methiannau i bennu safonau ansawdd clir, fel rhan o amodau'r grant, mewn perthynas â sut y dylid cyflawni prosiectau;
- c** methiannau i gysylltu amcanion clir o ran canlyniadau gyda dealltwriaeth glir o sut y bydd y rhaglen neu'r Prosiect yn cyflawni'r amcanion hynny a dadansoddiad trylwyr o'r adnoddau sydd eu hangen.

5.6 Yn 2012, amlygodd adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ar berthynas Llywodraeth Cymru gyda Chymdeithas Lleiafrifoedd Ethnig Cymru Gyfan (AWEMA)²⁵ wendidau parhaus o ran rheoli grantiau, gan gynnwys mewn perthynas â WEFO. I fynd i'r afael â'r rhain, argymhellodd yr adroddiad:

- a** y dylai Llywodraeth Cymru sefydlu protocolau diwydrwydd dyledus i'w cynnwys mewn prosesau ar gyfer dyfarnu a monitro arian grant, sy'n gymesur â maint yr arian a'r math o gorff sy'n ei gael;
- b** dylai WEFO sicrhau bod pob swyddog prosiect yn ymwybodol o ddiben a phwysigrwydd monitro a chadarnhau bod prosiectau'n mynd rhagddynt yn foddhaol ac yn cyflawni'r canlyniadau disgwylidig;
- c** dylai WEFO adolygu'r holl amodau arbennig a chymryd unrhyw gamau dilynol yn brydlon.

5.7 Ar hyn o bryd mae Llywodraeth Cymru yn ymateb i'r materion hyn, yn arbennig mewn perthynas â rhoi arian grant i sefydliadau cyhoeddus a chyrrff y trydydd sector. Cyhoeddodd Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus y Cynulliad Cenedlaethol ei adroddiad interim ei hun ar reoli grantiau ym mis Awst 2012.

²⁴ Rheoli Grantiau yng Nghymru, Tachwedd 2011

²⁵ Cyberthynas Llywodraeth Cymru â Chymdeithas Lleiafrifoedd Ethnig Cymru Gyfan, Swyddfa Archwilio Cymru, Hydref 2012

Mae'r system ariannu ar gyfer grantiau Ewropeaidd wedi'i chryfhau

- 5.8** Mae newidiadau sylweddol wedi bod yng ngweithdrefnau'r cyfnod rhaglenni cyfredol (2007-2013), er nad yw pwrpas sylfaenol na strwythur y trefniadau rheoli wedi newid. Yn lle'r Offeryn Ariannol ar Gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, sefydlwyd Cronfa Pysgodfeydd Ewrop ac fe'i gweinyddir gan un uned (a elwir ar hyn o bryd yn Uned Rheoli'r Cynllun). Mae'r uned hon o fewn Llywodraeth Cymru ond y tu allan i WEFO. WEFO sy'n gyfrifol o hyd am Gronfa Datblygu Rhanbarthol Ewrop, sy'n gronfa fwy, a hefyd am Gronfa Gymdeithasol Ewrop.
- 5.9** Archwiliwyd gweithdrefnau Cronfa Pysgodfeydd Ewrop sydd wedi cael eu tynhau mewn sawl ffordd:
- a** Gyda phob hawliad am daliad grant, rhaid cynnwys atodlen fanwl sy'n dangos sut y gwariwyd yr arian a chopiau o holl anfonebau'r cyflenwyr perthnasol. Nid oedd angen i'r rhai a hawliodd grantiau o dan raglenni 2000-2006 ddarparu dim atodlenni nac anfonebau yn gefn i'w hawliadau a byddai WEFO yn dibynnu ar archwilwyr ardystio i ddilysu'r hawliadau hynny.
  - b** Bydd pob hawliad am grant yn cael ei archwilio cyn talu'r arian. Mae'r archwiliad yn cynnwys agweddau ariannol yr hawliad a hefyd archwiliad ffisegol i sicrhau bod y nwyddau a/neu'r gwasanaethau wedi'u darparu'n unol â'r hawliad. Swyddogion gorfodi pysgodfeydd sy'n cynnal yr archwiliadau ac mae'r rhain yn rhan o Is-adran y Môr a Physgodfeydd sydd wedi'i chreu'n ddiweddar. Ar y llaw arall, ar gyfer rhaglenni 2000-2006, bu WEFO yn ymweld â sampl o brosiectau i'w monitro ond nid oedd hyn o reidrwydd yn cynnwys archwilio'r gwaith a wnaethpwyd mewn gwirionedd. Roedd swyddogion monitro'n ymwneud ag ystod eang o weithgareddau'r Cronfeydd Strwythurol ac nid oedd ganddynt o reidrwydd na phrofiad nac arbenigedd ym maes gwaith pysgodfeydd.
  - c** Cynhelir archwiliad technegol llawn ar bob prosiect cyn talu taliad terfynol y grant. Nod hyn yw cadarnhau bod y prosiect wedi'i gwblhau yn unol â chais y prosiect ac y bydd yn cyflawni nodau ac amcanion gwreiddiol y prosiect. Bydd cynnwys yr archwiliad yn dibynnu ar natur y prosiect ac mae Uned Rheoli'r Cynllun yn gallu manteisio ar wasanaeth arbenigwyr technegol yn Llywodraeth Cymru, megis syrfewyr neu beirianwyr, os bydd gofyn. Nid oedd gofyn cynnal archwiliad technegol fel hyn yn rhaglenni 2000-2006. Roedd gofyn i archwilydd allanol pob prosiect sicrhau bod y prosiect yn cael ei wireddu fel y'i cymeradwywyd, ond mae'n annhebygol iawn y byddai hyn wedi cynnwys asesiad manwl ar sail y cais gwreiddiol neu unrhyw newidiadau a gymeradwywyd.
  - ch** Mae gweithdrefnau Uned Rheoli'r Cynllun ar gyfer gwneud cais am amrywiadau i brosiectau Cronfa Pysgodfeydd Ewrop sydd ar y gweill, cytuno iddynt a'u cofnodi wedi cael eu cryfhau o'u cymharu â'r gweithdrefnau a ddefnyddiwyd ar gyfer rhaglen yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd 2000-2006. Mae gofyn i'r sawl sy'n derbyn grant gyflwyno Ffurflen Amrywio Prosiect ffurfiol sy'n rhoi manylion clir am y costau diweddaraf a gymeradwywyd, y newidiadau arfaethedig a'r rhesymwaith drostynt. Bydd y wybodaeth hon wedyn yn cael ei harfarnu mewn ffordd briodol.

Gallai hyn gynnwys diweddarau'r asesiadau ariannol a thechnegol, cyn bwrw ymlaen â'r prosesau cymeradwyo. Os cymeradwyir y newidiadau, anfonir llythyr cynnig grant diwygiedig. Dilynir y gweithdrefnau amrywio hyn os bydd y costau'n fwy neu'n llai na'r hyn a ragwelwyd yn wreiddiol, neu os bydd elfennau o'r prosiect fel y'u cymeradwywyd yn wreiddiol wedi newid.

- 5.10** Bydd y newidiadau hyn, os rhoddir hwy ar waith yn llawn, yn cryfhau'r trefniadau rheoli'n sylweddol o'u cymharu â'r rheini a oedd ar waith yn rownd rhaglenni 2000-2006. Mae'r gwaith monitro gryn dipyn yn ehangach ac yn ddyfnach, ac mae'r archwiliadau ffisegol a thechnegol yn ei gwneud hi'n fwy tebygol y sylwir yn fuan ar unrhyw wyro sylweddol oddi wrth gynllun y prosiect y cytunwyd arno, er mai barn yr arolygwr mewn unrhyw achos penodol fydd yn penderfynu beth fydd hyd a lled y profion technegol.
- 5.11** Mae Llywodraeth Cymru yn meddwl bod y trefniadau gweinyddol diwygiedig lle bydd rhaglen Cronfa Pysgodfeydd Ewrop yng Nghymru yn cael ei rheoli gan un uned, yn cynnig nifer o fanteision a fyddai'n lleihau'r risg o fethu â gweld materion pwysig a gweithredu arnynt yn ddi-oed. Bydd staff monitro a thaliadau'n gweithio ar brosiectau pysgodfeydd yn unig ac felly, maent yn meithrin cryn brofiad ac arbenigedd. Oherwydd bod yr uned yn gymharol fach o'i chymharu â WEFO, mae'r cysylltiadau rhwng y staff hyn yn fwy clos nag yr oeddent.
- 5.12** Ni fyddai'r risgiau a godai oherwydd bod Selonda UK yn contractio gyda chwmni cysylltiedig i ddarparu'r rhan fwyaf o'r gwaith cyfalaf yn cael sylw yng nghwestiynau safonol y rhestrau arolygu a ddefnyddir ar gyfer y rhaglen pysgodfeydd bresennol. Dylai risgiau fel hyn, sy'n berthnasol i amgylchiadau penodol prosiect, gael eu dynodi a'u lliniaru

drwy gynnwys amodau arbennig yn y llythyr cynnig ac yn y gwaith monitro cysylltiedig. Mae amod arbennig yn tynnu sylw at bwysigrwydd mater arbennig i'r sawl sy'n cael y grant ac i staff monitro Llywodraeth Cymru, ac mae'n helpu i sicrhau bod y mater yn cael ei reoli'n drwyadl. Bydd WEFO bellach yn defnyddio amodau arbennig yn aml i sicrhau bod risgiau sy'n benodol i brosiectau arbennig yn cael eu nodi a'u monitro drwy adolygu prosiectau'n rheolaidd. Bydd Uned Rheoli'r Cynllun yn defnyddio llai ar amodau arbennig nag y bydd WEFO, ond bydd yn mynnu bod y rheini sy'n cael eu gosod yn cael eu monitro fel rhan o'r broses arolygu.

- 5.13** Er mwyn hwyluso monitro gwariant prosiect yn fwy trwyadl gyda golwg ar ofynion eglurach a mwy penodol, mae categorïau'r costau cymeradwy'n cael eu diffinio'n fwy manwl mewn llythyrau cynnig grant yn rhaglen bresennol Cronfa Pysgodfeydd Ewrop nag yr oeddent yn rhaglen yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, a oedd yn cynnwys y grant i'r fferm bysgod. Erbyn hyn, mae mwy o gategorïau o wariant cymeradwy'n debygol o gael eu pennu ac fe ddosberthir manylion y costau unigol i gategorïau hefyd.
- 5.14** Drwyddi draw, mae Llywodraeth Cymru wedi cryfhau ei threfniadau fesul dipyn ar gyfer rheoli arian grant. Mae'r gwelliannau sydd wedi bod ers y Prosiect yn golygu ei bod yn fwy tebygol erbyn hyn y byddai risgiau sylweddol yn cael eu gweld yn ystod camau arfarnu a gwerthuso'r prosiect, y byddai amodau arbennig yn cael eu defnyddio a'u monitro er mwyn mynd i'r afael â'r risgiau a welid, ac y byddai trefniadau rheoli mwy trwyadl yn gweld problemau wrth iddynt godi. Byddai hynny'n arwain at gamau gorfodi mwy prydlon, petai hynny'n briodol.

Atodiad 1 – Ffynonellau arian cyhoeddus ar gyfer Fferm Bysgod Penmon

Dyma'r ffrydiau arian cyhoeddus a nodwyd:

Ffynhonnell arian cyhoeddus	£
Grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd	£3,601,454
Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru ar gyfer grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd	£1,514,494
Cynllun Datblygu Bwyd-Amaeth: Marchnata a Brandio Prosiectau – 2009	£2,920
Grant Cronfa Pysgodfeydd Ewrop (offer didoli a llonyddu pysgod) – 2009	£43,431
Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru ar gyfer grant Cronfa Pysgodfeydd Ewrop – 2009	£31,000
Cymorth referniw Llywodraeth Cymru ar gyfer bwyd ac ocsigen i bysgod – 2011	£40,000
Arian Llywodraeth Cymru ar gyfer cyflenwad pŵer – 2011	£27,000
Cyfanswm	£5,260,299

Atodiad 2 – Fferm Bysgod Penmon – Amserlen y Prosiect

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2001			
Mehefin	Cyflwyno'r cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd i WEFO, gyda chynllun busnes a datganiad amgylcheddol yn gefn iddo.	Costau cymwys y prosiect £10,300,755. Preifat £6,180,453. Cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd gwerth £4,120,302.	Rhagwelwyd y byddai'n cael ei gwblhau ym mis Ebrill 2003.
Gorffennaf	Ennill y sgôr uchaf yn asesiad technegol WEFO. Diwygio ffurflen gais yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn adlewyrchu newidiadau i'r costau a'r ariannu.	Costau cymwys y prosiect £10,289,870. Preifat £6,172,922. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £514,493. Cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd gwerth £3,601,454.	
2002			
Chwefror	Partneriaeth Strategaeth Asedau Gwledig yn gwerthuso'r cais.	Costau cymwys y prosiect £10,289,870. Preifat £6,173,922. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £514,494. Grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd £3,601,454.	Cyngor Sir Ynys Môn yn rhoi caniatâd cynllunio.
Mawrth	Diwygio ffurflen gais yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn adlewyrchu newidiadau i'r costau, yr ariannu a'r dyddiad cwblhau.	Costau cymwys y prosiect £10,289,870. Preifat £6,173,922. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £464,496. Cais am grant i Gyngor Sir Ynys Môn gwerth £50,000. Cais am grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd gwerth £3,601,456.	Rhagwelwyd y byddai'n cael ei gwblhau ym mis Mawrth 2004.

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2002			
Mehefin			Asiantaeth yr Amgylchedd yn cymeradwyo trwydded i ryddhau gwastraff wedi'i drin i'r môr.
Gorffennaf	WEFO yn cymeradwyo grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd ac yn anfon llythyr cynnig grant (dyddiedig 25 Mehefin) at Selonda UK.	Costau cymwys y prosiect £10,289,870. Preifat £6,173,922. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £464,494. Cais am grant i Gyngor Sir Ynys Môn gwerth £50,000. Cymeradwyo grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd gwerth £3,601,454.	Rhagwelwyd y byddai'n cael ei gwblhau ym mis Mawrth 2004.
Awst		Partneriaid yng Ngwlad yr Iâ (FISKEY) yn tynnu yn ôl gwerth £3 miliwn o arian preifat	
Medi			Selonda UK yn hysbysu WEFO ynglŷn â newid o ledod Ffrengig i ddraenogiaid y môr.
2003			
Ionawr		Gweinidog Llywodraeth Cymru yn penderfynu cynyddu'r arian cyfatebol i £1.51 miliwn.	
Chwefror		Cyngor Sir Ynys Môn yn gwrthod cais am arian cyfatebol gwerth £50,000 oherwydd bod yr arian ar gyfer hyn yn tarddu o'r Undeb Ewropeaidd.	

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2003			
Mawrth	Ffurflen gais ddiwygiedig yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn adlewyrchu newidiadau i ariannu'r prosiect.	Ariannu preifat wedi gostwng o £4,973,922 i £3,944,936. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru wedi cynyddu o £464,494 i £1,543,481.	
Ebrill			Ymweliad â'r safle'n dangos nad oes dim gwaith ffisegol wedi'i wneud yno.
Mai	WEFO yn gweld bod y trefniadau caffael yn peri risg oherwydd mai trefniant un tendr ydoedd a bod y prif contractwr yn gwmni cysylltiedig		
Mehefin	Ffurflen gais ddiwygiedig yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd yn adlewyrchu newidiadau i ariannu'r prosiect.	Costau cymwys y prosiect £10,289,870. Cynyddu'r ariannu preifat i £5,144,935 . Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £1,543,481. Grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd £3,601,454.	Rhagwelwyd y byddai'n cael ei gwblhau ym mis Mehefin 2004.
Medi	Adolygiad o'r prosiect gan WEFO yn dangos peryglon, dadleuon yn cyfiawnhau bwrw ymlaen â'r prosiect, pryderon ynghylch gwerth am arian a'r costau uchel fesul swydd. Crynhowyd yr arfarniadau a'r pryderon technegol	Adolygiad o'r prosiect yn cydnabod bod angen cyflenwad pŵer mawr newydd yn costio £1,316,000 i adeiladu'r Fferm ym Mhenmon a gadael capasiti ar gyfer ehangu yn y dyfodol.	Adolygiad WEFO yn nodi bod IAT wedi symud i Gymru gan ddod ag 20 o swyddi.

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2004			
Mehefin			Selonda UK heb hawlio taliad grant gan WEFO oherwydd bod y prosiect ar ei hôl hi.
Rhagfyr			Selonda SA yn ysgrifennu at WEFO yn esbonio bod yr oedi gyda'r prosiect oherwydd bod problemau'n codi gyda'r dechnoleg ailgylchredeg a ddefnyddid yn Bluewater Farm a oedd yn golygu bod gofyn ailddylunio systemau ailgylchredeg Safle Penmon.
2005			
Chwefror	Selonda UK yn ysgrifennu at WEFO yn amgáu cynllun busnes diwygiedig yn dangos newid o ledod Ffrengig i ddraenogiad y môr yn y rhagamcanion ariannol er bod y testun drwy'r ffurflen gais yn dal i gyfeirio at ledod Ffrengig.	Dim newid i'r arian grant.	
Mai			WEFO yn ysgrifennu at Selonda UK yn dweud ei fod yn poeni am y cynnydd gyda'r prosiect, yn bygwth canslo'r prosiect ac adfachu'r grant.
Medi			Selonda UK yn ysgrifennu at WEFO yn dweud y bydd y prosiect yn cael ei gwblhau ym mis Rhagfyr 2006, sy'n golygu bod angen ailgymeradwyo'r cais.

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2006			
Mawrth		<p>Selonda UK yn ysgrifennu at Uned Polisi Pysgodfeydd Llywodraeth Cymru yn gofyn am daliad eithriadol, sef, £622,500 ar ffurf arian cyfatebol Llywodraeth Cymru i dalu blaendaliadau ychwanegol yr oedd contractwyr yn gofyn amdanynt ar gyfer gwaith adeiladu. Cymeradwyir y cais a thalu'r arian.</p>	
Mehefin			<p>Yn ystod ymweliad â'r safle, mae Selonda'n dweud wrth WEFO ei fod yn disgwyl cwblhau erbyn mis Mawrth 2007. Y rheswm dros yr oedi yw bod angen gwella manyleb y system ailgylchredeg. Mae anawsterau hefyd wedi codi wrth geisio cytuno â pherchnogion tir wrth ymyl ynghylch y cyflenwad trydan. Wrth ymweld â'r safle, sylwir bod y gwlyptir yn prosesu gwastraff o Fferm Lledod Bluewater.</p>
Rhagfyr			<p>Wrth ymweld â'r safle, gwelir bod gwaith adeiladu'r tanciau ac adeiladau'n mynd rhagddo. Mae'r costau'n cynyddu oherwydd y cynnydd mewn costau adeiladu, yn y gofynion technegol ac oherwydd anawsterau gyda'r cyflenwad trydan.</p>

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2007			
Mehefin	Mae Selonda UK yn ysgrifennu at WEFO yn dweud ei fod yn bwriadu lleoli safle prosesu pysgod ar Ynys Môn pan fydd y fferm bysgod yn cynhyrchu digon.	Mae Selonda yn hysbysu bod costau sefydlu'r cyflenwad pŵer wedi cynyddu i £1,035,000.	Wrth ymweld â'r safle, mae WEFO yn gweld bod yr adeiladau bron wedi'u cwblhau. Disgwylir profi system y tanciau a osodwyd ym mis Awst 2007.
Gorffennaf			Mae'r ffurflen hawlio grant yn dweud bod wyth o swyddi wedi'u creu.
Awst	Diwygio ffurflen gais yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a'r llythyr cynnig oherwydd bod y gwariant ar y prosiect wedi cynyddu i £11,978,803. Arian preifat wedi'i gynyddu i dalu am wariant nad yw'n gymwys. Dim newid i arian grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd nac i arian cyfatebol Llywodraeth Cymru.	Cost gymwys y prosiect £10,289,870. Preifat £6,862,855. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £1,514,494. Grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd wedi'i gymeradwyo, gwerth £3,601,454.	95 y cant o gyfanswm grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd wedi'i dalu hyd yn hyn. Bwriedir cwblhau ym mis Mai 2008. Rhagwelir mai cyfanswm cost y prosiect, gan gynnwys gwariant nad yw'n gymwys yw £11,978,803.
Hydref			Selonda UK yn dweud wrth WEFO bod problemau gyda'r cyflenwad pŵer, sy'n cynnwys cytuno a pherchnogion tir a chostau adeiladu yn debygol o ymestyn y tu hwnt i ddyddiad cwblhau'r Prosiect, sef mis Awst 2008.

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2008			
Awst	Cyflwyno ffurflen gais ddiwygiedig yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd a chytuno arni. Nid yw testun y ffurflen wedi newid. Mae'n dal i gyfeirio at ledod Ffrengig.	Dim newid i'r costau ers Awst 2007.	
Hydref		Ar 20 Hydref, mae WEFO yn cytuno na fydd yr holl wariant anghymwys sy'n gysylltiedig â'r Prosiect yn cael ei wario erbyn y dyddiad gorffen, sef 31 Rhagfyr 2008. Roedd y gymeradwyaeth hon yn dileu o'r Prosiect y costau anghymwys a oedd yn gysylltiedig â chwblhau'r llinell bŵer.	Cytundeb ffurfiol drwy lythyr gan WEFO at Selonda UK ynghylch dyddiad cwblhau diwygiedig Prosiect yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd, sef erbyn 31 Rhagfyr 2008. Roedd yr hawliad terfynol i gyrraedd erbyn diwedd Chwefror 2009.
Rhagfyr			Dyddiad cwblhau'r prosiect Ffurflen hawlio grant yn dweud bod 17 o swyddi wedi'u creu

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2009			
Ionawr			Fferm Bysgod Penmon yn dechrau gweithredu. Stocio'r tanciau â silod mân.
Chwefror	Ffurflen gais derfynol yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd wedi'i chyflwyno. Hawlio'r holl wariant cymwys.	Ebost gan Selonda UK at WEFO yn dangos bod cost y gwlyptir wedi codi'n uwch na'r gost a ragwelwyd sef £513,000, cymeradwyo hyn yn wariant cymwys, sef £600,046. Mae'r costau ychwanegol anghymwys i'w talu gan Selonda UK o ffynonellau eraill.	
Mawrth	Mae Selonda UK yn gwneud cais am grant o dan gynllun Datblygu Bwyd-Amaeth Llywodraeth Cymru: Marchnata a Brandio Prosiect. Cymeradwyir grant Bwyd-Amaeth	Cost y prosiect £5,840. Grant £2,920. Telir taliad olaf Grant yr Offeryn Ariannol ar gyfer Cyfarwyddo Pysgodfeydd (£180,073) hyd at gyfanswm o £3,601,454.	Mae Selonda UK yn gwneud cais am ganiatâd cynllunio ar gyfer y prif gyflenwad pŵer, ond tynnir y cais yn ôl cyn iddo gael ei ystyried gan y cyngor.
Gorffennaf			Monitro WEFO yn nodi 28 o swyddi.
Awst	Mae Selonda UK yn gwneud cais am grant Cronfa Pysgodfeydd Ewrop ar gyfer safle didoli a lladd pysgod.	Cost y prosiect £124,088. Grant £43,431.	Bwriedir cwblhau prosiect Cronfa Pysgodfeydd Ewrop ym mis Gorffennaf 2010. Monitro WEFO yn nodi 33 o swyddi
Tachwedd	Uned Pysgodfeydd Llywodraeth Cymru yn cymeradwyo grant Cronfa Pysgodfeydd Ewrop ac arian cyfatebol.	Cost y prosiect £124,088. Grant £43,431. Arian cyfatebol Llywodraeth Cymru £32,022.	

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2009			
Rhagfyr			Rhodddwyd y gorau i'r gwaith ar Fferm Lledod Bluewater a oedd wedi bod yn gweithredu ar lefel is na'r bwriad oherwydd problemau technegol gyda'r systemau ailgylchredeg a hidlo. Yna, defnyddiwyd y cyfleuster i bacio pysgod o Fferm Bysgod Penmon.
2010			
Ebrill			Cyngor Sir Ynys Môn yn cyflwyno Rhybudd Lleihau Sŵn i Selonda UK am y sŵn amledd-isel sy'n deillio o'r generaduron diesel. Trefnir i ddod â generaduron tawelwch i'r safle i leihau'r sŵn.
Awst			Asiantaeth yr Amgylchedd yn archwilio gollyngiad cemegol ac elifiant i'r môr.
2011			
Awst	Arian Llywodraeth Cymru i Selonda UK i ddatblygu cyflenwad pŵer cynaliadwy'n cael ei gymeradwyo.	Telir grant £27,000 Selonda UK am gyflenwad pŵer yn uniongyrchol i'r cwmni pŵer. Cyfanswm cost y prosiect yw £85,000 ac mae Selonda UK yn darparu £58,000.	Disgwyllir gorffen prosiect y cyflenwad pŵer ym mis Mawrth 2012.

Dyddiadau pwysig	Cais am grant a'i gymeradwyo	Cyllid	Cynnydd y prosiect
2011			
Hydref			Selonda UK yn pledio'n euog i adael i elifiant a gwastraff cemegol lygru'r amgylchedd naturiol.
Tachwedd		Selonda UK yn cael problemau llif arian. Mae Llywodraeth Cymru yn rhoi cymorth dros dro gwerth £40,000 drwy brynu cyflenwadau o fwyd ac ocsigen i'r pysgod.	
2012			
Ionawr		Selonda UK yn cael ei ddiddymu a'r asedau'n cael eu gwerthu am £1.2 miliwn. Y gweithredwr newydd yw Anglesey Aquaculture Ltd (AAL).	
Mai			Gweithredwr newydd, Anglesey Aquaculture Ltd, yn cwblhau'r prosiect ychwanegol i wella'r cyflenwad pŵer presennol i'r chwarel.